

ICOMOS

Suomen osaston jäsentiedote

1/23

*Valtioneuvoston linna Helsingissä
Mikä on ICOMOS Heritage Alert?
Purkamisen pitkä varjo
Valtioneuvoston linnaa ei pidä tuhota
Maija Kairamo muistoissamme*

ICOMOS

ICOMOSin SUOMEN OSASTO r.y.
ICOMOS Finska nationalkommittén r.f.
The ICOMOS Finnish National Committee

TOIMITTAJAT

Marianne Lehtimäki
Riitta Niskanen
Harri Hautajärvi

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO

Päivi Helander

KANNEN KUVA

Christian Jakowleff,
Valtioneuvoston linna

1/2023

1/23

4

Marianne Lehtimäki
ICOMOS kulttuuriperintöhälytys
valtioneuvoston linnasta

39

Harri Hautajärvi – Panu Savolainen
Valtioneuvoston linnaa
ei pidä tuhota

7

Mikä ICOMOS
Heritage Alert?

43

Hallituksen uusi jäsen Harri Hautajärvi

9

ICOMOSin asiantuntijatyöryhmä
ICOMOS Heritage Alert
Valtioneuvoston linna
Helsingissä

46

Osaston uusi sihteeri Noelia Bejarano

23

Marianne Lehtimäki
Muistutus Valtioneuvoston
linnan korttelin asemakaavan
muutosesityksestä

47

*Margaretha Ehrström, Panu Kaila,
Marja-Terttu Knapas, Pekka Kärki ja
Maire Mattinen*
Maija Kairamo muistoissamme

29

Maire Mattinen
Purkamisen pitkä varjo

ICOMOS kulttuuriperintöhälytys valtioneuvoston linnasta

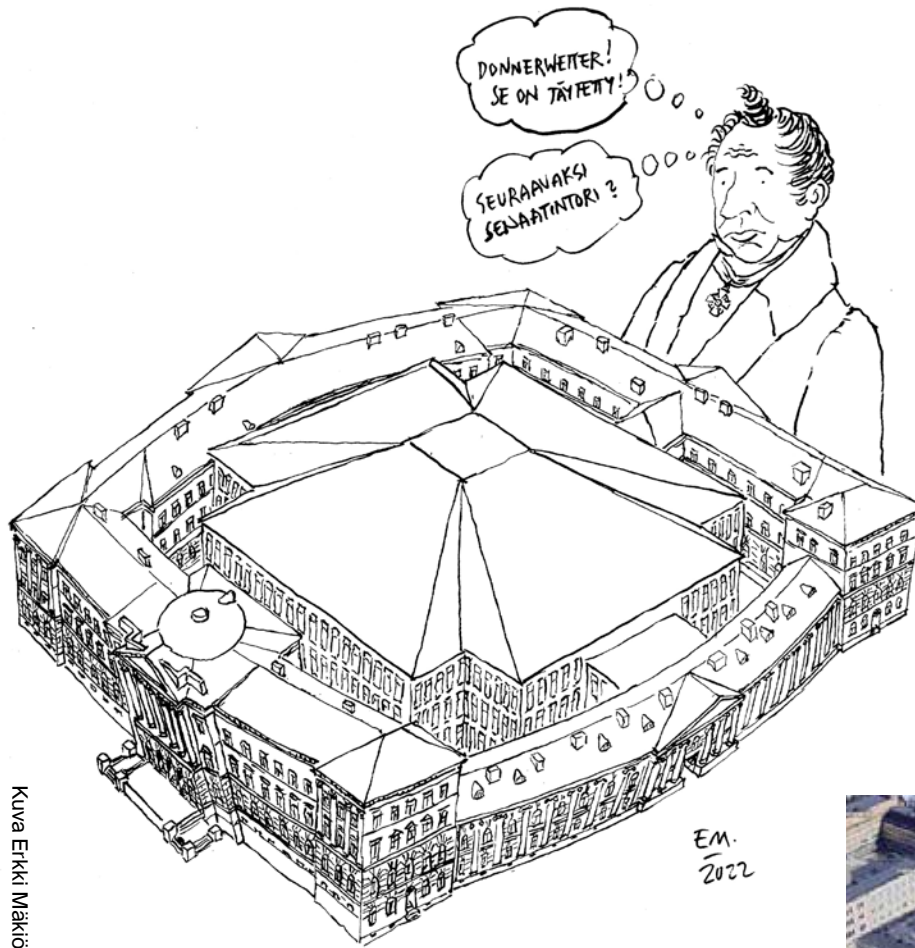
Kansainvälinen ICOMOS julkaisi keväällä 2023 verkkosivuillaan kansainvälisen kulttuuriperintöhälytyksen (*Heritage Alert*) Valtioneuvoston linnan korttelia koskevasta purku- ja lisärakennushankkeesta. ICOMOSin pääsihteeri tiedotti hälytyksestä kirjeillä, jotka oli osoitettu Suomen ympäristöministeriölle, Senaatti-kiinteistöille, Uudenmaan ELY-keskukselle ja Helsingin kaupungille. ICOMOS Suomen osasto avusti ICOMOSin johtoa ja kansainvälistä sihteeristöä kokoamalla taustamateriaalin hälytykseen, “*Heritage Alert Government Palace and Quarter Helsinki, Finland*”. Tämä jäsenlehti sisältää suomeksi kulttuuriperintöhälytyksen aineiston tiivistetyssä muodossa.

Kuva Juha Laitalainen

Valtioneuvoston linnan korttelin piharakennuksen, entisen Senaatin Painotalon purkaminen, ja sen paikalle rakennettava tilavuudeltaan yli kolminkertainen uudisrakennus tulee peruuttamattomasti muuttamaan keskeistä, kansainvälisestä ja kansallisesti arvostettua rakennettua ympäristöä ja rakennusperintöä. Tällä jäsenlehdellä osasto haluaa avata keskustelua mittavasta muutoshankkeesta, joka on valmisteltu vaivihkaa virkatyönä suppeassa piirissä. Senaatintorin kulttuuriympäristö ja Valtioneuvoston linnan kortteliin liittyvät kulttuurihistorialliset merkitykset ovat niin mittavat kansallisesti ja kansainvälisesti, että suunniteltu perustavanlaatuinen kajoaminen tarvitsee julkisen arvokeskustelun.

Prosessi on lähtenyt liikkeelle valtioneuvoston teettämästä selvityksestä Senaatti-kiinteistöjen hankesuunnitelmaa varten. Senaatti-kiinteistöjen vuoden 2020 hankesuunnitelma toteaa, että “riittävän suuri uudisrakennus sekä siihen liittyvän pihakannen alainen rakentaminen on välttämätön edellytys korttelin säilymiselle alkuperäisessä valtion keskushallinnon käytössä.” Tätä uhkausta muistuttavaa perustetta ei ole avattu tarkemmin julkisessa keskustelussa punnittavaksi.

Kuva Erkki Mäkiö

Kuva Google Maps

Museovirasto ja Uudenmaan ELY-keskus ovat noudattaneet Valtioneuvoston kanslian ja Senaatti-kiinteistöjen määrittämiä ehtoja Valtioneuvoston linnan korttelin suojeluperusteiden muuttamisesta niin että entinen Senaatin Painotalo voidaan purkaa. Museovirasto antoi hankkeesta Senaatti-kiinteistölle osoitetun puoltavan lausunnon maaliskuussa 2021. Museoviraston esitys Valtioneuvoston linnan suojelun päivittämisestä asetussuojelusta suojeluun rakennusperintölailla sinetöi lakimääräisen suojelun poisvetämisen Painotalon osalta ulottuen myös korttelipihaan. Museoviraston suojeluesitys on päivätty lokakuussa 2021 ja osoitettu Uudenmaan ELYlle. Jakelussa ovat olleet mukana Senaatti-kiinteistöt ja Valtioneuvoston kanslia. Museoviraston sivuilta ei löydy kumpaakaan näistä lausunnoista. Uudenmaan ELY vahvisti suojelupäätöksen kesäkuussa 2022. Päätösasiakirja on periaatteessa julkinen, mutta käytännössä mahdoton löytää ELY-keskusten verkkopalvelusta.

Purku- ja uudisrakennushankkeesta otettiin yhteyttä ICOMOS Suomen osaston hallitukseen vuoden 2022 lopulla. Saatavilla olevaan viranomaisaineistoon perehtyessään hallitus perusti *Heritage Alert*-työryhmän. Kansainvälisen ICOMOSin johto ja heidän valitseman asiantuntijat perehtivät tapaukseen ja hälytys työstettiin yhteistyössä lopulliseen muotoonsa.

Julkaisemme myös yhteenvedon ICOMOS Suomen osaston jättämästä muistutuksesta Valtioneuvoston linnan korttelin asemakaavan muutosehdotukseen. Tähänkin prosessiin sisältyy oudoksuttavia piirteitä. Asiakirjoihin perehtyneen asemakaavoittajan arvioi julkistetusta aineistosta on kuvaava: ”Ehkä hankkeessa juuri ja juuri noudatetaan hipoen maankäyttö- ja rakennuslain kirjainta, sen juristit lienevät varmistaneet, mutta siinä ei toteuteta lain henkeä lähtöaineiston kattavuudesta, vaihtoehtoisista lähestymistavoista, prosessin avoimuudesta tai osallisuudesta.”

Kaavamuistutuksessa osasto pyysi kaupunkia palauttamaan asemakaavan takaisin valmisteluun. Mahdolliseen, huomattavasti pienempään lisärakennukseen tulee etsiä sellaisia vaihtoehtoja, jotka kunnioittavat alueen tilahierarkiaa ja kokonaisuutta. Tätä varten tulisi tutkia Painotalon hyödyntämistä osana lisärakentamista ja muita vaihtoehtoisia tapoja ratkaista Valtioneuvoston linnan peruskorjaushankkeen yhteydessä tulleet päivittämisvaatimukset. Osaston kaavamuutoksen muistutusta laadittaessa oltiin yhteydessä muihin kulttuuriperintöalan asiantuntijajärjestöihin. Suomen Arkkitehtiliitto SAFAn korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunta, Rakennusperintö-SAFA ja Suomen Kulttuuriperinnön tuki viittasivat osaston kannanottoon omissa muistutuksissaan.

Tässä julkaisussa ei ole tuoreita valokuvia Valtioneuvoston korttelin sisäpihasta eikä siellä olevasta Painotalosta. Syksyllä Valtioneuvoston linnaan tutustuneelle ICOMOSin Suomen osaston delegaatiolle sallittiin vain lyhyt käynti Valtioneuvoston linnan pihalla, kaikki kuvaaminen oli kiellettyä. Valtioneuvoston kanslia perui myös lupaamiensa valokuvien lähettämisen turvallisuussyihin vedoten.

Marianne Lehtimäki

ICOMOS Suomen osaston puheenjohtaja

MURTUUKO RAKENNUSSUOJELU?

Tiivistäminen ja tehostaminen uhkaavat kulttuuriympäristöä

ICOMOS Suomen osasto ja Rakennusperintö-SAFA järjestävät seminaarin, jossa puhutaan rakennussuojelun nykytilanteesta. Tiivistäminen ja tehostaminen uhkaavat nyt Suomen merkittävintäkin rakennusperintöä prosesseissa, joista puuttuu julkinen keskustelu ja vaihtoehtojen punnitseminen.

Tervetuloa kuuntelemaan ja keskustelemaan

17.10. klo 16.00–17.45

Tieteiden talolle sali 104, Kirkkokatu 6, Helsinki.

Puhujina professori emeritus Vilhelm Helander ja arkkitehdit Mona Schalin, Maire Mattinen, Mervi Tammi, Henri Raitio ja Harri Hautajärvi.

Vapaa pääsy. Tilaisuutta voi seurata vain paikan päällä.

Mikä ICOMOS Heritage Alert?

Kulttuuriperintö hälytys -prosessi on yksi ICOMOSin kehittämistä menetelmistä edistämään kulttuuriperinnön suojelua. Siinä hyödynnetään ICOMOSin kulttuuriperintöalan eri osa-alueisiin perehtyneitä maailmanlaajuisia asiantuntijaverkostoja. Prosessissa kiinnitetään huomio hälytyksen kohteena olevaan kulttuuriperintökohteeseen kohdistuviin uhkiin kartoittaen samalla hyviä suojelu- ja säilyttämiskäytäntöjä. Tämä vaatii perehtyneisyyttä ja vastuullisuutta, ja *Heritage Alert* -hälytyksen julkaisuun johtavat prosessit tehdään eettisesti, kurinalaisesti ja tarkasti. Kansainvälisen uskottavuuden takaamiseksi prosessissa noudatetaan sovittuja menettelytapoja, joilla varmistetaan, että kohteen merkittävyys ja uhka on ymmärretty oikein ennen kuin hälytys julkaistaan.

ICOMOSin varapuheenjohtaja Riin Alatalu on seurannut useita kulttuuriperintöhälytys-prosesseja: ”Yksi ensimmäisistä kulttuuriperintöhälytyksistä tehtiin Gunnar Asplundin suunnitteleman Tukholman kaupunginkirjaston laajennuksen arkkitehtuurikilpailun seurauksena vuonna 2007. Voittajaksi valitulla suunnitelmalla todettiin vakavia haitallisia vaikutuksia alkuperäiseen rakennuskokonaisuuteen. Tehokkaan vaikuttamisen ja kansainvälisen tuen ansiosta suunniteltua hanketta muutettiin kunnioittamaan paremmin alkuperäistä arkkitehtuuria.”

Sen jälkeen on käynnistetty monia kulttuuriperintöhälytysprosesseja, eikä niissä kaikissa ole onnistuttu. Kulttuuriperintöhälytys on

saatettu tehdä liian myöhään, muutoshankkeisiin on kohdistunut vahvaa lobbauksia tai poliittisia intressejä. Esimerkiksi terrori-iskussa osin tuhoutunut Oslon Y-hallintokortteli purettiin kokonaan hälytyksestä ja muista julkisista mielenosoituksista huolimatta. ”Osassa kulttuuriperintöhälytyksiä tilanne on pysynyt vuosia keskeneräisenä. Tästä esimerkkinä on Roskilden Viikinkiläivämuseon kulttuuriperintöhälytys. Olennaista on, että hälytysprosessiin liittyvät toimijat osallistuvat keskusteluihin ja työskentelevät ratkaisujen löytämiseksi.”

Hälytys tehdään *Heritage Alert* -mallin lomakkeelle englanniksi tai ranskaksi ja lähetetään ICOMOSin sihteeristöön arviointia varten. Sieltä aineisto välitetään asiaankuulu-

valle tieteelliselle ja/tai kansalliselle komitealle. Hälytykseen voidaan pyytää lisätietoja ja vertailuaineistoa. Päätökset menettelytavasta tehdään kyseisen komitean puheenjohtajan ja ICOMOSin pääsihteerin kesken.

Prosessissa arvioidaan ja valikoidaan myös toimia uhanalaisen kohteen suojelun tukemiseksi. Tapauksen mukaan voidaan kuulla myös muita organisaatioita ja ottaa heitä mukaan esimerkiksi yhteisten tukikirjeiden laatimiseen. ICOMOSin kansallinen tai tieteellinen komitea valmistelee tarvittavat dokumentointikirjeet ja mediamateriaalin neuvotellen hälytysprosessin muiden osapuolien kanssa. ICOMOSin pääsihteerin lähettää asiaa koskevat kirjeet hälytyksen kohteen asianosaisille, ja sihteeristö toimittaa hälytyksen sähköisesti kaikille ICOMOSin jäsenille. Hälytys ja siihen liittyvä dokumentointi julkaistaan ICOMOSin, kansallisen komitean

tai tieteellisen komitean verkkosivuilla.

Heritage Alert -arviointimallia päivitetään säännöllisesti, se pidetään yksinkertaisena ja siinä käytettäviä menetelmiä yhtenäisinä. ICOMOS ylläpitää luetteloa uhanalaisista kohteista ja tekee seurantaan kohteen prosessista tehtävää analyysiä varten. Tältä pohjalta laaditaan sisältöjä ICOMOSin *Heritage at Risk* -raportteihin. Muut kansainväliset organisaatiot, joilla on samanlaisia “kulttuuriperintö vaarassa” -ohjelmia, otetaan huomioon sen varmistamiseksi, että ICOMOSin *Heritage Alert* -hälytykset ovat oikea-aikaisia ja tehokkaita.

Valtioneuvoston linnan kulttuuriperintöhälytys:
www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/current-alerts/122498-heritage-alert-helsinki-govt-palace-and-quarters

ICOMOSin asiantuntijatyöryhmä

Kuva Christian Jakowleff

ICOMOS HERITAGE ALERT
VALTIONEUVOSTON LINNA
HELSINGISSÄ

Tämä artikkeli on tiivistelmä icomos.org-sivuilla julkaistusta Valtioneuvoston linnan kulttuuriperintöhälytyksestä. ICOMOSin sivuilta löytyy myös ohjeistusta hälytysaineiston rakenteesta, joka on pääosin säilytetty tässä artikkelissa.

Suomen valtiolliselle historialle keskeisen korttelin rakennusperintöön kohdistuu välitön uhka. Helsingin sydämessä sijaitseva Valtioneuvoston linna, tärkein hallintorakennuksemme, on vaarassa menettää kulttuuriarvonsa ja monimuotoisuutensa. Toimistotiloille laadittu mittava laajennussuunnitelma rikkoo rakennuskokonaisuuden integriteetin. Uusien tilojen tieltä olisi purettava osa Valtioneuvoston linnan korttelia, vanha Painotalo. Lisäksi suunnitelman tieltä häviäisi sisäpiha, joka on tähän asti säilyttänyt alkupe- räiset empiretyyliset tilalliset ominaispiirteensä.

Valtio on laajentanut, ylläpitänyt ja restauroinut Valtioneuvoston linnaa huolellisesti ja sen historiallisia, kaupunkikuvallisia ja arkkitehtonisia arvoja kunnioittaen aina sen rakentamisesta saakka yli kaksi sataa vuotta sitten. Ehdotettu laajennus rikkoisi kuitenkin peruuttamattomasti tämän aikajänteen. Purku- ja lisärakennushanke tuhoaisi hallintokorttelin poikkeuksellisen historiallisen jatkumon sisäpihan historiallisia kerrostumia poistamalla, rakennusvolyymien sopusointua häiritsemällä ja muuttamalla historiallista kattomaisemaa. Samalla menetettäisiin myös edelleen käytössä olevien historiallisten rakenteiden hyödyntämismahdollisuudet.

Valtion ja Helsingin kaupungin viranomaiset ovat aiemmin esimerkillisesti ja ihailtavasti tunnistaneeet, suojelleet ja vaalineet rakennusperinnön arvoja. On pettymys huomata, että he näyttävät nyt luopuneen pitkäaikaisesta sitoutumisestaan huolehtia kulttuuriperintöarvoista edes maan historian merkittävimmissä kohteissa.

Hankkeen toteutuminen edellyttää kulttuuriomaisuuden aiemman suojelun poistamista ja tuhoaa korttelikonaisuuden lyhytnäköisin ja kestä- mättömin perustein. Hanke murentaa nykylainsäädännön kykyä suojella

rakennusperintöä ja se asettaa kyseenalaiseksi yleisestikin lainsäädännön uskottavuuden. ICOMOSin kulttuuriperintöhälytys pyrkii kiinnittämään huomion Valtioneuvoston linnan ja sen pihan arvojen moninaisuuteen ja estämään tämänhetkisen suunnitelmaehdotuksen toteuttamisen. Purku- ja lisärakennushanke ei kunnioita niitä arvoja, joille Valtioneuvoston linnan korttelin suojele perustuu.

VALTIONEUVOSTON LINNA

Senaatintalo rakennettiin vuonna 1822, ja vuonna 1918 sen nimi muutettiin Valtioneuvoston linnaksi. Tämä Suomen valtioneuvoston käytössä oleva hallintorakennus on merkittävä valtiollinen, historiallinen ja arkkitehtuurimonumentti, jolla on kansallinen arvo. Valtioneuvoston kortteli on val-

tion keskushallinnon käytössä oleva monumentaalikokonaisuus, jolla on kansallinen merkitys.

Kulttuuriperintöhälytys koskee Valtioneuvoston linnan sisäpihaa, jossa 1897–1904 rakennettu entinen Senaatin Painotalo on suojeltu asemakaavalla ja jossa se on edelleen säilynyt. Painotaloa koskeva erityislakisuojele on poistettu Valtioneuvoston linnaa koskevassa uudessa suojelupäätöksessä, ja jatkosuunnitelmat pohjaavat tähän. Purkamisen

ja uudisrakentamisen mahdollistava asemakaavan muutos on valmisteilla.

Suomessa historiallisia rakennuksia suojellaan joko erikoislaille tai/ ja kaavoituksella. Etenkin kaupunkialueilla suojele tapahtuu pääasiassa kaavoituksella. Sisätiloja voidaan suojella vain erityislain määräyksillä. Valtioneuvoston linna on suojeltu molemmilla tavoilla.

Vuoden 1980 suojelupäätös oli tehty valtion omistamia kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennuksia koskevan asetuksen nojalla. Asetus ei käsitä yksityiskohtaisia määrittäyksiä, mutta käytännössä Valtioneuvoston linnan pihalla sijaitsevaa Painotaloa on vuodesta 1980 käsitelty suojeltuna rakennuksena. Asetus kumoutui vuonna 2010. Vuoden 2022 suojelupäätös, joka perustuu lakiin rakennusperinnön suojelesta, koskee suurinta osaa Valtioneuvoston linnasta, mutta siinä rajataan suojelele ulkopuolelle pihalla sijaitseva Painotalo.

Valtioneuvoston linna on suojeltu myös yleiskaavassa ja asemakaavassa. Helsingin yleiskaava 2016 on osoittautunut kyvyttömäksi suojelemaan ja

Kuva Helsingin kaupunginmuseo

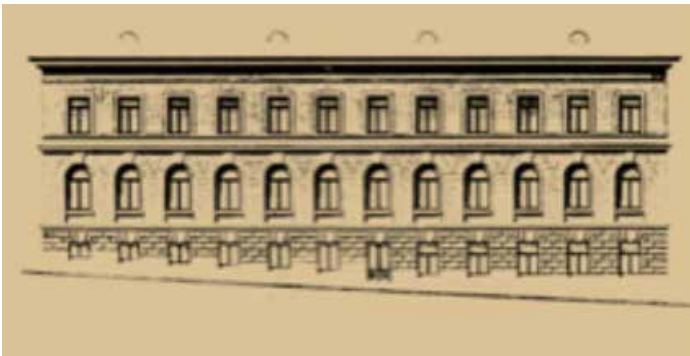

Senaatti, nykyinen Valtioneuvoston linna Senaatintorin etelä-sivulta päin 1837 julkaisussa Fredrik Tengströmin litografiassa. Oikealla raatihuoneen, entisen Bockin talon pylväikköä ja vartiokoppi.

säilyttämään, koska sen tavoitteena on vain mahdollistaa rakentaminen ja määrittellä väljästi pääkäyttötarkoitukset kaupungin eri osissa. Se on kuitenkin sidoksissa aikaisempiin inventointeihin, jotka koskevat säilyneitä ja suojeltuja alueita.

Valtioneuvoston linnaa ja sen ympäristöä koskeva asemakaava nro 8980 astui voimaan 12.2.1988. Siinä kaikki korttelin rakennukset on suojeltu määräyksin. Suojelumerkintä sr koskee kaikkia asemakaavan rakennuksia sekä sk-merkittyjä rakennuksia, jotka ovat em. asetuksella suojeltuja. Suojeltuja rakennuksia, rakennusten osia, aitoja, ulkoportaita, muistomerkkejä, puurivejä tai kiveyksiä saa muuttaa, purkaa tai hävittää niin, että kohteen tai sen ympäristön rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee.

Koko maanalainen alue on suojeltu arkeologisena alueena Muinaismuistolain nojalla vuonna 1963.

Arkkitehti Ricardo Björnberg suunnitteli Valtioneuvoston linnan sisäpihalle painotalon vuonna 1897 ja sen korotuksen vuonna 1904. Piirustukset vuodelta 1904. Kuva Arkkitehtitoimisto Okulusen tekemästä Valtioneuvoston linnan rakennushistoriaselvityksestä Valtioneuvoston linna - Keskeiset rakenteet, joka löytyy Senaatti-kiinteistön sivuilta: https://www.senaatti.fi/app/uploads/2019/06/978-952-368-009-8_2019_Arkkitehtitoimisto-Okulus_VNL_Rakenne_RHS_s.pdf

VALTIONEUVOSTON LINNAN JA SEN PIHASIIVEN MERKITYS

Valtioneuvoston linnalla on merkittävin suojelustatus kaikissa suojelukategorioissa ja kaikilla suojeluasteilla. Kohteen arvo on sekä aineellinen että aineeton. Kortteli on historiallisesti tärkeä, koska se on ollut valtioneuvoston istuntoaika 1810-luvulla tapahtuneesta rakentamisestaan lähtien näihin päiviin saakka. Se on arkkitehtonisesti ainutlaatuinen, ja sitä pidetään C. L. Engelin tärkeimpiin kuuluvana työnä. Valtioneuvoston linna on ollut lukuisien historiallisten tapahtumien ja merkittävien poliittisten toimien tyyssija.

Kortteli on korvaamaton osa Senaatintoria, joka on Suomen arvokkain empiretyylinen kokonaisuus. Se koostuu aukion muodosta, ympäröivien rakennusten julkisivuista ja niiden kattomaisemasta.

Kokonaisuus muodostaa pääosan pääkaupungin historiallisesti hallintokeskuksesta, joka syntyi 1800-luvulla. Alueella on arkeologista aineistoa ajalta ennen pääkaupungin perustamista ja rakentamista. Rakennukset edustavat jatkumoa, jonka ovat turvanneet jatkuva ylläpito ja korjaukset sekä uusien osien huolellinen sovittaminen historialliseen kokonaisuuteen. Entinen Painotalo on osa Suomen autonomisen ajan lopun ja valtiollisen itsenäisyyden alun hallinnon historiaa, sillä siinä painettiin jaettaviksi kaikki asetuskokoelmat ja vuosisadan vaihteen jälkeen valtion kustannuksella tehtävät painotyöt.

Valtioneuvoston linna on J. A. Ehrenströmin luoman Helsingin ensimmäisen asemakaavan ydin ja tämä sydänalue suojeltiin jo Vanhan kaupungin säädöksin vuonna 1952.

SENAATIN PALATSIN JA SEN PIHASIIVEN HISTORIA

Suomesta tuli Venäjän keisarikunnan osa vuonna 1809 Ruotsin hävittyä vuosina 1808–1809 käydyn niin kutsutun Suomen sodan. Tämä ennakoiti Suomen suuriruhtinaskunnan syntyä, jolle oli ryhdyttävä muodostamaan uutta keskushallintoa. Autonomisen aseman vaatima hallinnollinen keskus siirrettiin Turusta Helsinkiin vuonna 1812. Suomen sodan yhteydessä syttynyt suurpalo oli tuhonnut Helsinkiä ja sinne voitiin suunnitella täysin uusi kaupunki. Helsingistä tuli toisaalta mahtavan keisarivallan kuva, toisaalta suomalaisuuden ideologinen ydin, maan erillisyyttä ja autonomiaa korostava keskus.

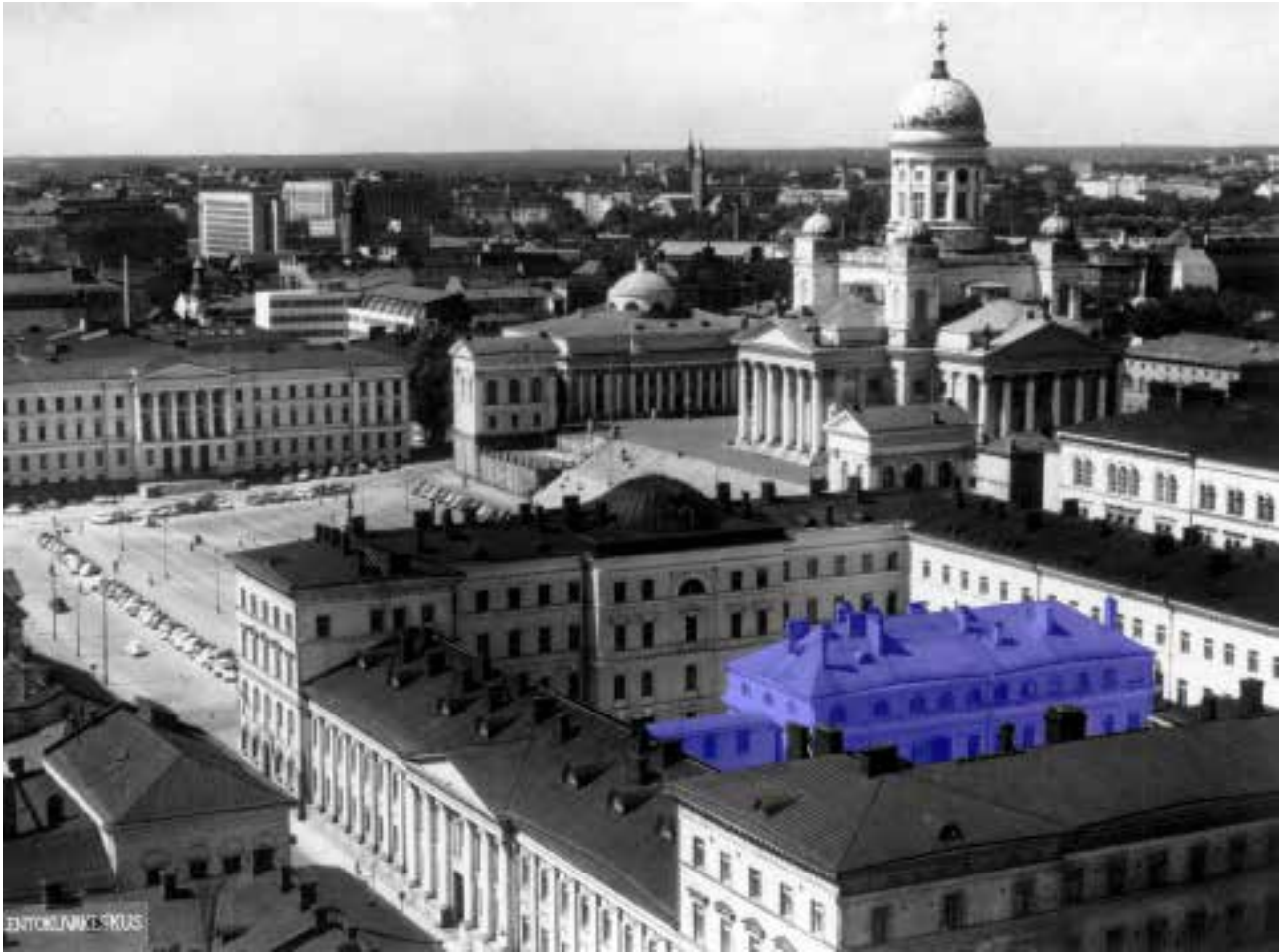
Uuden pääkaupungin sydän oli Senaatintori, jonka suunnitteli C. L. Engel. Se yhdisti piiriinsä hallinnon, kirkon ja yliopiston. Pohjoisella mäellä kohosi Nikolainkirkko (nykyisin Tuomiokirkko), torin itälaidassa Senaatin palatsi (nykyisin Valtioneuvoston linna), lännessä yliopiston päärakennus ja sen kirjasto. Osa torin eteläreunan rakennuksista muutettiin tämän suunnitelman mukaisiksi. Asemakaavan katunäkymät olivat avaria ja niitä reu-

nustivat kolmikerroksiset rakennukset. Kaava painotti puistoja, esplanadeja ja bulevardia sekä viherympäristöjä ja avoimia tiloja kortteleiden välissä.

RAKENNUSAIKA JA TYÖN VALMISTUMINEN

Senaatintalon länsisiipi rakennettiin 1812–1822. Rakennuksen eteläsiipi valmistui 1824, itäinen 1828. Pohjoisosa valmistui vasta vuonna 1853 arkkitehti Ernst Lohrmannin suunnitelmin. Rakennusta on muutettu ja korjattu useaan otteeseen. Osa pohjoissiipeä rakennettiin torifasadin tasoon 1880-luvulla arkkitehti Florentin Granholmin suunnitelmin, ja vuonna 1900 valmistui loppuosa samaan korkeuteen toteutettuna. Samassa yhteydessä alkuperäiset pihan terassoinnit purettiin ja sisäpihalle rakennettiin pohjois-eteläsuuntaisesti Senaatin kirjapaino. Suunnittelijana toimi arkkitehti Ricardo Björnberg. Uuden osan arkkitehtuuri seurasi Engelin kädenjälkeä, joka oli tuon ajan tunnetuin ja arvostetuin arkkitehti Suomessa.

Painotalon rakennusmassaa käsiteltiin nyt pikemminkin paviljonkina puistossa kuin länsisiipinä, koska päämassa oli rakennettu erillisenä volyyminä ja yhdistettiin vasta paljon myöhemmin (1940–1950-luvuilla) kapein silloin pohjoiseen ja eteläiseen pääsiipeen. Tehdastila oli kuitenkin erittäin moderni sähkövaloineen keskuslämmityksineen, hisseineen ja ilmastointijärjestelmineen. Niissä näkyivät Björnbergin taidot. Jo vuonna 1904 painotaloa korotettiin kerroksella. Vuonna 1917 valmistui arkkitehti Hjalmar Åbergin suunnittelema senaatintalon itäinen siipi lähes kaikkineen uudelleen rakennettuna. 1940- ja 1950-luvun taitteessa painotalon pihalle rakennettiin autotalleja.

Senaatintori, kuvaajana Ilmavoimat,
noin 1956. Helsingin kaupungin museo.
Kuvankäsittely: Juhana Heikonen.

VALTIONEUVOSTON LINNAN ARKKITEHDIT

Kun Suomesta tuli suuriruhtinaskunta, ei maassamme ollut uuden pääkaupungin suunnittelemiseen kykenevää suunnittelijaa. Sellainen saatiin saksalaisesta arkkitehdista Carl Ludvig Engelistä (1778 Berliini – 1840 Helsinki), joka saapui Suomeen itsensä hallitsijan valtuuttamana vuonna 1816. Engel ryhtyi toteuttamaan jälleenrakennuskomitean puheenjohtajan, arkkitehti Johan Albrecht Ehrenströmin 1812 aloittamaa asemakaavoitusta. Engel oli Suomen symbolisen ytimen luoja, kaupunkikuvan ja arkkitehtuurin mestari ja myös tärkein rakennustekniikan kehittäjä maassamme.

Engel oli saanut koulutuksensa Berliinissä ja työskennellyt lyhyen aikaa Brandenburgissa, Tallinnassa ja Pietarissa ennen saapumistaan Suomeen. Hän toi ensimmäisenä rakennustaiteen kansainväliset virtaukset periferiseen maahamme ja sai ne kukoistamaan niiden omista lähtökohdista käsin. Engel perusti ja johti Intendentinkonttoria, myöhempää Yleisten rakennusten ylihallitusta, ja koulutti ensimmäisiä varsinaisia ammattilaisia työkentälle. Arkkitehtuurin historian professori Nils Erik Wickberg on kuvannut Engeliä Suomen Sir Christopher Wreniksi.

Ricardo Björnberg (1861–1917) teki työuransa Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehtina ja Helsingin kaupungin ensimmäisenä rakennustarkastajana. Hänen merkittävin kohteensa ylihallituksessa oli senaatintalo, jonka laajennusten, korjausten ja sisustuksen parissa hän työskenteli kymmenisen vuotta. Björnberg oli jo teollisuussukutaustansa pohjalta erittäin kiinnostunut teknisistä kysymyksistä, ja hänestä tuli myös rakennusalan lainsäädännön erityistuntija.

VALTIONEUVOSTON LINNAN JA SEN PIHASIIVEN ALKUPERÄINEN JA NYKYINEN KÄYTTÖTARKOITUS

Koko hallintokortteli on ollut samassa käytössä rakentamisestaan asti. Sen ja useiden muidenkin ympäröivien kortteleiden ensimmäinen omistaja oli Suomen suuriruhtinaskunta, joka Venäjän valtakunnan autonominen osa vuodesta 1809 vuoteen 1917. Suomen itsenäistyttyä 1917 omistus siirtyi vasta perustetulle Suomen valtiolle.

MUUTOKSET JA LAAJENNUKSET

Valtioneuvoston linnan eteläinen, Aleksanterinkadun siipi ja siihen liittyvä kulmapaviljonki valmistuivat vuonna 1824. Ullakkotila uusittiin 1914 toimistotilan lisäämiseksi. Ritarikadun puoleinen itäsiipi ja pohjoissiipi rakennettiin 1842–1845 Engelin vuoden 1825 alkuperäispiirustusten mukaan. Itäsiipi korvattiin vuonna 1916 modernilla toimistosiivellä, joka noudatti Engelin arkkitehtuurin tyyliä ja muotoa.

NYKYINEN KUNTO JA KÄYTTÖ

Koko kortteli on poikkeuksellisen hyvin säilynyt, eikä sitä ole juuri muutettu viimeiseen sataan vuoteen. Kaikki muutokset on tehty kunnioittaen alkuperäistä tyyliä, kokonaisuuteen sovittaen.

ALKUPERÄINEN SUUNNITELMA JA KÄYTTÖ

Koko hallituskortteli on säilyttänyt alkuperäisen käyttötarkoituksensa, vertauskuvallisuutensa ja arkkitehtuurinsa. Tämä koskee myös suurinta osaa ympäristön muista hallintorakennuksista. Engel kirjoitti elokuussa 1818 ystävälleen Carl Herrlichille Berliiniin, että Senaatintalosta tulee sen laatuinen, että se jää muistomeriksi myös tuleville sukupolville.

KUVAUS

Valtioneuvoston linna on vaikuttava uusklassinen rakennus, jossa on korinttilainen portiikki, kupoli ja monumentaaliportaikko. Se rakennettiin vaiheittain mutta tyyllisesti yhtenäisesti pääasiassa Pietarin empiren ja uusklassismin hengessä.

Länsi- ja itäsiivessä on kolme kerrosta holvatun pohjakerroksen päällä, kun taas pohjois- ja eteläsiivet ovat kaksikerroksisia. Erityinen kohokohta ovat korkeammat kulmapaviljongit. Julkisivut on rapattu, maalattu keltaisin sävyin ja päällystetty osin graniitilla. Arkkitehtonista tyyliä ilmentäviä osia, kuten listoituksia ja stucco-koristeluja, on korostettu valkoisella värillä. Leveä sisääntuloportaikko on tehty graniittilohkareista. Pohjaratkaisu perustuu pitkittäiselle sydänmuurille, joka sijaitsee rakennuksen keskilinjassa. Päätilat ovat senaatin istuntosali ja vaikuttava pääportaikko, molemmat rakennuksen keskilinjassa.

Senaatintalon torin puoleinen julkisivu on ikonografinen kuvio, josta voi lukea sisätilojen sijainnin, luonteen ja hierarkian. Valtaistuinsali on perinteisessä juhlakerroksessa, toisessa kerroksessa, mitä fasadissa kuvaavat voimakas päätykolmion kruunaama keskirisaliitti täysplastisine korinttilaispylväineen ja seremoniaparvekkeineen.

Keskirisaliittissa sijaitsee myös rakennuksen pääportaikko, yksi Engelin hienoimmista tilasommitelmista ja rakennusteknisestikin edistyksellinen rakenne. Keskirisaliittia kattaa matala kupoli, Rooman Pantheonin kopio, joka Rooman imperiumin vertauskuvana painottaa keisarivaltaa ja senaattia. Rakennuksen ikkunoiden erilaiset kehystykset kuvaavat huonetilojen asemaa kokonaisuudessa. Pääportaikko luo seremoniallisen kulkureitin valtaistuinsaliin.

Rakennukset neljä eri-ikäistä siipeä muodostavat arkkitehtonisesti yhtenäisen klassistisen kokonaisuuden. Ne ympäröivät laajaa terassoitua

pihaa. Rakennusosilla oli katupuoli ja pihapuoli, kummatkin omassa hierarkiassaan merkittäviä. Pihan keskellä on entinen Painotalo. Sen nykyasu on 1900-luvun alusta.

VALTIONEUUVOSTON LINNAN SIJAINTI JA ASEMA YMPÄRISTÖSSÄÄN

Pihasiipi sijaitsee Valtioneuvoston linnassa, Helsingin valtokeskuksessa, joka on Senaatintori, valtakunnan pääaukio, Engelin suunnitteleman empirekokonaisuuden osa. Vastapäätä Valtioneuvoston linnaa on Helsingin yliopiston päärakennus, joka edustaa samaa uusklassista arkkitehtuuria.

VALTIONEUUVOSTON LINNAN YHTEISKUNNALLINEN JA KULTTUURINEN ASEMA JA ARVO

Valtioneuvoston linna on valtakunnan tärkein historiallinen hallintorakennus ja osa Senaatintorin uusklassista kokonaisuutta, joka on vaikuttava esimerkki Engelin suunnittelutaidosta. Aukiota ympäröivät rakennukset edustavat keskushallintoa, kirkkoa ja yliopistoa 1800-luvun Suomessa.

Alun perin Valtioneuvoston linna oli Suomen suuriruhtinaskunnan keskushallinnon tyysija ja toimistorakennus; länsisiiven päätila oli keisarin valtaistuinsali eli senaatin istuntosali (nykyisin tasavallan presidentin esitelysali). Keisariin ja valtioon viittaavalla uusklassisella arkkitehtuurilla ja korinttilaisella pylväsjärjestelmällä Engel ilmensi rakennuksen erityisluonnetta suhteessa aukioon. Hän näyttää Pietarista innoituksensa saaneella arkkitehtuurillaan tavoitelleen assosiativista vaikutelmaa, joka tuo mieleen Giacomo Quarenghin palladiolaisen uusklassismin. Arkkitehtuuri ilmentää senaatin tehtävää, hallintoa.

Senaatintori on kansainvälisesti merkittävä, hyvin säilynyt kaupunkitaiteellinen luomus, ja valtion sekä Helsingin keskuksena sillä on vakiintunut kansallinen vertauskuvallinen arvo. Senaatintori on yksi kaupungin tunnetuimmista nähtävyyksistä ja Suomi-kuvan osa.

Rakennuksen pihasiipi, jossa oli valtion Painotalo, on osa Valtioneuvoston linnan historiallista jatkumoa. Rakennustyyppinä se on harvinaisuus Suomessa ja oli omana aikanaan innovatiivinen.

Valtioneuvoston linnan Engelin ajan päämateriaalit ovat punatiili, graniitti, kalkkikivi, kalkkimaali, stucco, valurauta (mm. kaiteet) ja mahonki (esim. ovet). 1800-luvun lopussa rautarakenteet muuttivat materiaaleja, kuten 1900-luvun esijännitetty betonikin. Rakennuksessa on alkuperäiset puuikkunat. Osassa länsisiipeä on alkuperäinen luonnollinen ilmanvaihto.

RAKENNUSHANKKEEN ANALYYSI

Sisäpihan keskellä oleva, vuosina 1897–1904 rakennettu entinen Painotalo on hyväkuntoinen, klassistinen rakennus, joka kuuluu olennaisesti korttelin arvokkaaseen kokonaisuuteen. Purettavan talon paikalle sisäpihan keskelle on määrä rakentaa huomattavan suuri toimistorakennus, johon tulisi neljä kerrosta maan päälle - maan alle rakennettavia kerroksia ei ole yksilöity. Uusi toimistorakennus rakennettaisiin kiinni korttelin pohjois- ja eteläsiipiin, ja se täyttäisi avaran sisäpihan siten, että jäljelle jäisi kaksi pientä, kuilumaista pihaa. Sisäpihan alle rakennettaisiin uusia tiloja, jäljelle jäävät kapeat piha-alueet toteutettaisiin betonikansipihoina ja osa niistä korotettaisiin yhdellä kerroksella.

Suuri laajennusosa turmelisi peruuttamattomasti korttelikokonaisuuteen olennaisesti kuuluvan sisäpihan tähän saakka eheänä säilyneen, uusklassistisen tilarakenteen, arkkitehtonisen hierarkian, näkymät ja osan vanhoista julkisivuista. Muutokset heikentäisivät merkittävästi Valtioneuvoston linnan rakennustaiteellista ja kulttuurihistoriallista arvoa sekä kerroksellista kokonaisuutta. Lisäksi uusi toimistorakennus hallitsisi pihaa kiertävien vanhojen rakennussiipien ikkunoista avautuvia näkymiä ja heikentäisi sisätilojen valoisuutta ja viihtyisyyttä. Laajennus vaikuttaisi myös ympäröivään kaupunkikuvaan, sillä kattomaisema muuttuisi etenkin tuomiokirkon, Aleksanterinkadun ja Helenankadun suuntaan.

Asemakaavaselostuksessa kerrotaan korttelia ympäröivien katunäkymien ja pitkien näkymien säilyvän lisärakentamisesta huolimatta ennallaan ja oikeutetaan tällä Painotalon purkaminen ja uudisosan rakentaminen. Suunnitellulla purkavalla uudisrakentamisella on kuitenkin erittäin merkittäviä vaikutuksia rakennuskokonaisuuteen. Perustelu yksinomaan katu- ja julkisivujen suojelusta rakennusperintölailla suojellussa kohteessa rikkoo myös vuonna 2022 tehdyn suojelupäätöksen henkeä.

Asemakaavaselostuksessa Painotalon purkamisen ja uuden toimistorakennuksen perusteluissa punnitaan toisiaan vasten rakennusperintöarvoja sekä rakennuksen käyttöön liittyvää yleistä etua valtioneuvoston käytössä. Selostuksessa esitetyt perusteet uudisrakennuksen välttämättömyydelle yleisen edun toteutumiseksi ovat kuitenkin viitteelliset koskien lähinnä ”turvallisuutta”. Perusteluissa ja tilahankkeessa ei myöskään yksilöidä, miksi korttelin kaikkien nykyisten rakennusten säilyttäminen ja muuntaminen turvallisuustekijät täyttäväksi ei olisi mahdollista. Valtioneuvoston korttelin merkittävät rakennustaiteelliset ja historialliset arvot ovat kansallista kulttuurista pääomaa, jonka heikentäminen on vastoin yhteiskunnan yleistä etua.

ICOMOSin Suomen osasto tähdentää yhdessä kansainvälisen ICOMOSin kanssa, että Valtioneuvoston linnan korttelin asemakaavaa ei

pidä muuttaa nykyisestä eikä suojeluluokituksia tule poistaa korttelin mistään osasta. Sisäpihalle ja sen alle suunnitellusta uudisrakentamisesta tulee luopua, ja koko korttelia – mukaan lukien pihan keskellä sijaitseva entinen Painotalo – tulee vaalia ja kunnostaa sen ainutlaatuisen historiallisen ja rakennustaiteellisen arvon mukaisesti.

RAKENNUSPERINTÖHÄLYTYKSEN OSAPUOLET

Rakennusperintöhälytyksen esittäjä on ICOMOSin Suomen osasto ry. ICOMOSin Suomen osasto pyytää tukiryhmiä erityisesti kansallisista rakennusperintöorganisaatioista.

Hälytystä mahdollisesti vastustavia sidosryhmiä ovat Museovirasto, Senaatti-kiinteistöt ja Helsingin kaupunki.

TOIMINTASUOSITUKSET

Sidosryhmät noudattavat Valtioneuvoston linnalle vuonna 1988 vahvistettua suojelua ja noudattavat sen jälkeen hyväksytyjä suojelukäytäntöjä – ja että päätöksiä, joilla muutetaan laki-suojelua ja siihen liittyviä asemakaavamääräyksiä harkitaan uudelleen.

Valtioneuvoston linnan tämänhetkiset suunnitelmat, jotka muuttavat rakennusperintöä eivätkä kunnioita arvoja, joille suojelu perustuu, tulee peruuttaa.

Poikkeamia rakennusluvista ei sovelleta eikä purkamislupia myönnetä, jotta vältetään olemassa olevan rakennusperinnön peruuttamaton menetys.

Valtioneuvoston linnan korttelin suunnittelumääräykset on muotoiltava siten, että ne täyttävät sekä suojelun että toiminnallisten parannusten tarpeet.

On laadittava sellainen laajennussuunnitelma, joka säilyttää ja suojelee Valtioneuvoston linnan kaikki historialliset, arkeologiset, kaupunkikuvalliset, arkkitehtoniset ja esteettiset arvot niiden koko moninaisuudessa. Lähtökohtana on:

- pihasuunnitelma sisältää entisen Painotalon,
- uudet käytön muutokset sovitetaan suojeltuun rakennukseen eikä päinvastoin,
- rakennusten koko rajoitetaan olemassa oleviin kuutiometreihin ja korkeuksiin niin, että historiallinen piha ja kattomaisema ovat tulevien sukupolvien ilona.

Tähän saakka konservointi- ja restaurointityöt, asianmukainen ylläpito sekä muutos- ja laajennussuunnitelmat ovat vuosisatojen ajan edistäneet valtion rakennusten esimerkillistä jatkumoa. Tämän huomioon ottaen ICOMOS pyytää valtion ja kaupungin viranomaisia vahvistamaan rooliaan ja pitkän aikajänteen sitoutumistaan rakennusperintöön, sen ylläpitoon ja konservointikäytäntöihin.

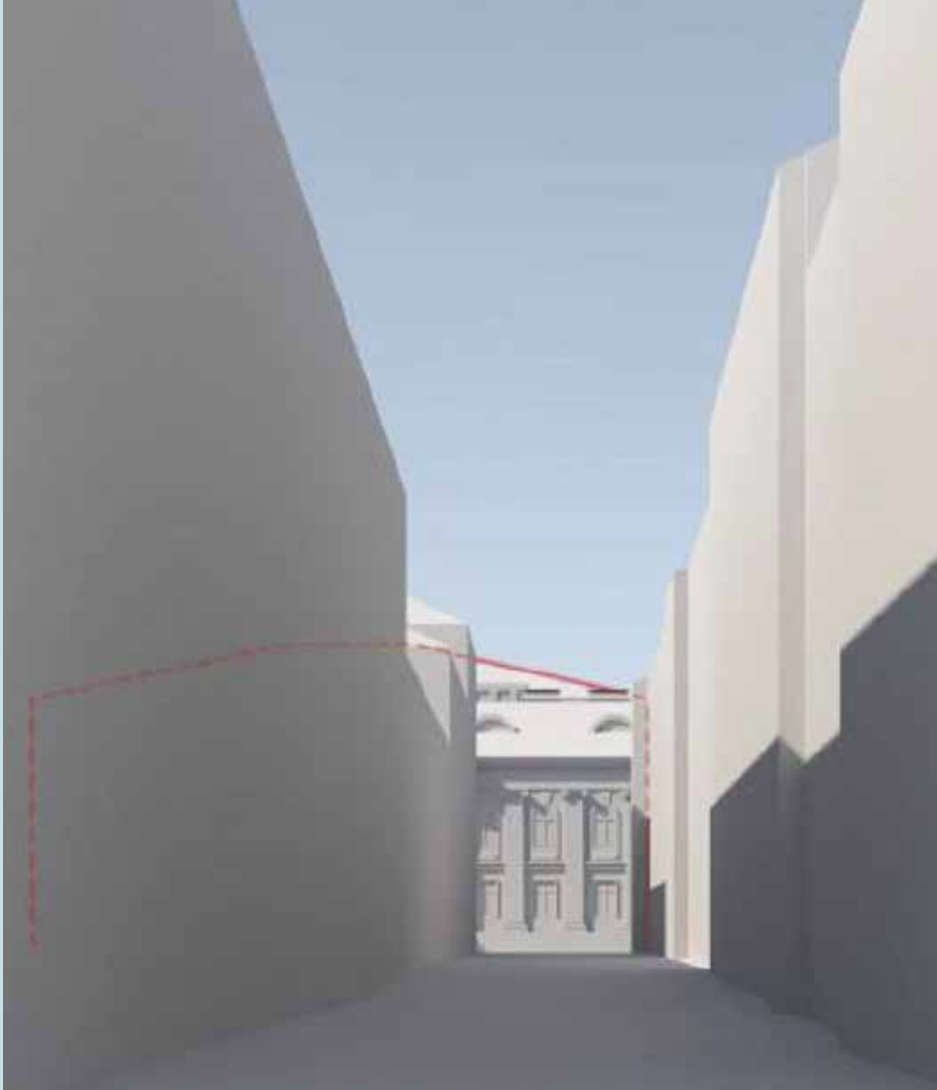
TIETOA KOHTEESTA VERKOSSA MM.

Museoviraston kuvaus Valtioneuvoston linnasta (www.museovirasto.fi)
Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt / Senaatintori ympäristöineen / www.rky.fi

LÄHTEET

- Blomstedt, Yrjö 1963. *Johan Albrecht Ehrenström. Kustavilainen ja kaupunginrakentaja*. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Bonsdorff, Mikko, Sinisalo, Jarkko & Winterhalter, Kati / Arkkitehtitoimisto Okulus Oy 2019. *Valtioneuvoston linna. Kortteliselvitys*. VNL_RHS2019_Kortteli.pdf (senaatti.fi)
- Bonsdorff, Mikko, Nieminen, Sirpa, Winterhalter, Kati 2019. *Valtioneuvoston linna. Keskeiset rakenteet*.
- Carl Ludvig Engel. Vast. toim. Henrik Lilius. Opetusministeriö, Helsinki 1990.
- Carl Ludvig Engel und das klassizistische Helsinki: Pläne und Zeichnungen. Red. Henrik Lilius. Finnland-Institut in Deutschland, Berlin 1999.
- C. L. Engel. *Kirjeet. Brev. Briefe 1813–1840*. Toim. Mikael Sundman. Helsinki-Seura, Helsinki 1989.
- C. L. Engel – *Koti Helsingissä, sydän Berliinissä*. Schildts, Helsinki 2012.
- Hoffman, Kaj & Hellsten, Tanja 2003. Björnberg. *Suomen kansallisbiografia 1*. Päätoim. Matti Klinge. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Klinge, Matti 1986. *Senaatintorin sanoma*. Tutkielmia suuriruhtinaskunnan ajoilta. Otava, Helsinki.
- Klinge, Matti 1997. *Keisarin Suomi*. Schildts, Helsinki.
- Klinge, Matti 2012. *Pääkaupunki. Helsinki ja Suomen valtio 1808–1863*. Otava, Helsinki.
- Klinge, Matti & Kolbe, Laura 1999. *Helsinki, Itämeren tytär*. Otava, Helsinki.
- Lilius, Henrik & Pöykkö, Kalevi 1989. *Helsingin monumentaalikeskusta*. Ars Suomen taide 3. Päätoim. Salme Sarajas-Korte. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Pöykkö, Kalevi 1971. *Helsingin tuomiokirkko*. Kristillis-yhteiskunnallinen työkeskusliitto, Helsinki.
- Pöykkö, Kalevi 1972. *Das Hauptgebäude der Kaiserlichen Alexander-Universität von Finnland. Eine Untersuchung der Entwurfstadien und Baugeschichte des Gebäudes von Carl Ludwig Engel mit Klärung des Stil- und Ideengeschichtlichen Hintergrunds und Erläuterung der Kompositionsmittel*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Pöykkö, Kalevi 1990. *Carl Ludvig Engel 1778–1840, pääkaupungin arkkitehti*. Helsingin kaupunginmuseo, Helsinki.
- Savolainen, Raimo 1996. *Keskusvirastolinnakkeista virastoarmeijaksi*. Edita, Helsinki.
- Savolainen, Raimo 2011. *Valtioneuvoston kanslia 200 vuotta*. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Schjerfbeck, S. M. 1917. Carl Ricardo Björnberg in memoriam. *Arkitekten* 2/1917.
- Sinisalo, Jarkko 1998. Senaatintalon arkistopaviljonki. *Arkistoviesti* 2/1998.
- Valtioneuvoston linna*. Toim. Jorma Selovuori. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 1998.
- Wasastjerna, Hans R. 1959. *Valtioneuvoston kirjapainon historiaa 1859–1959*. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.
- Wickberg, Nils Erik 1945. *Empirestudier*. Söderströms & C:o Förlagsaktiebolag, Helsingfors.
- Wickberg, Nils Erik 1973. *Carl Ludvig Engel*. Helsingin kaupunki, Helsinki.
- Wickberg, Nils Erik 1981. *Senaatintori. Senatstorget. The Senate Square. Der Senatsplatz*. Helsinki Helsingfors. Anders Nyborg A/S, Copenhagen.

Marianne Lehtimäki

Havainnekuva Arkkitehtitoimisto SARC

**MUISTUTUS
VALTONEUVOSTON
LINNAN KORTTELIN
ASEMAKAAVAN
MUUTOSESITYKSESTÄ**

ICOMOSin Suomen osasto jätti keväällä Helsingin kaupungille muistutuksen Valtioneuvoston linnan asemakaavan muutosesityksestä. Helsingin kaupungin tavoitteena on saada asemakaavan muutosesitys kaupunkiympäristölautakunnan käsittelyyn jo tänä vuonna lokakuun lopulla.

ICOMOS Suomen osaston muistutuksessa vedottiin Maankäyttö- ja rakennuslain noudattamiseen. Helsingin kaupungin esittämä kaavaratkaisu on ristiriidassa maakuntakaavan kanssa valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristön arvojen turvaamisen osalta. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan maakuntakaavan tulee olla ohjeena asemakaavaa muutettaessa (MRL 32 § ja 54 §). Kaavan muutosehdotuksessa maakuntakaava on kokonaan sivuutettu.

Kaavaratkaisu mahdollistaa Valtioneuvoston linnan kortteliin sisältyvän painotalon purkamisen. Kulttuurihistoriallisesti merkittävän rakennuksen purkaminen perustuu Uudenmaan ELY:n suojelupäätökseen (7.6.2022). Rakennusperintölakiin nojaava uusi suojelupäätös ei koske sisäpihalla sijaitsevaa entistä Painotaloa. Kyseisessä valtioneuvoston rääätälöidyssä suojelupäätöksessä todetaan, että ”*valtioneuvoston linnan sisäpihalla sijaitsevalla painotalona tunnetulla rakennuksella ja siihen kytkeytyvällä siivellä on kiistatta rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa*”, mutta ”*valtioneuvoston tilastrategian mukaan rajauksen tekeminen on välttämätöntä, vaikka muutoksen myötä menetetään arkkitehtonisesti ja kulttuuri historiallisesti arvokas pihasiipi.*” Täten turmellaan vuosisatojen aikana kerrostunut merkittävä kulttuuriperintökokonaisuus lyhyttä ajanjaksoa koskevan toimintapolitiikan tarpeisiin ”*yleisen edun*” nimissä. Tämä yleinen etu jätetään tarkemmin määrittelemättä.

Asemakaavan muutosehdotus ei vaali MRL 5 §:n 1 momentin 3 kohdan eikä 54 §:n 2 momentin edellyttämällä tavalla rakennetun ympäristön kulttuuriarvoja eikä estä rakennettuun ympäristöön liittyvien erityisten arvojen hävittämistä. ICOMOSin Suomen osasto pitää kaavaehdotusta lainvastaisena, ja esittää kaavaratkaisun palauttamista uudelleen valmisteluun.

Edellisen sivun kuva
kaavaehdotuksen
liiteaineistosta.
Senaatti-kiinteistöjen
hankesuunnitelman
havainnekuva Valtio-
neuvoston linnan uudis-
rakennuksen muovaa-
masta "sisäpihasta".

AIEMMAN SUOJELUN PURKAMINEN

Arkkitehti C.L. Engelin luoma Senaatintorin empireytyylinen monumentaaliaukiokokonaisuus on määritelty kansainvälisesti merkittäväksi, hyvin säilyneeksi kaupunkitaiteelliseksi ympäristöksi. Helsingin empirekeskustalla on vakiintunut kansallinen symboliasema. Alueen asemakaavallista suojelua on ohjannut vuonna 1988 alueelle laadittu, voimassa oleva suojelukaava nro 8980, jossa kaikkia kaavaratkaisun rakennuksia koskee merkintä ”*suojeltava rakennus*”. Lisäksi koko aluetta koskee merkintä, jossa todetaan alueen olevan ”*historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas. Kaavan alueella ei saa muuttaa, purkaa tai hävittää suojeltaviksi määrättyjä rakennuksia, rakennusten osia, aitoja, ulkoportaita, muistomerkkejä, puurivejä tai kiveyksiä niin että kohteen tai sen ympäristön rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee.*”

Esitetyssä kaavaratkaisussa asemakaavallista rakennussuojelua heikennetään olennaisesti ja sillä mahdollistetaan nyt suojeltuun kokonaisuuteen sisältyvä arkkitehti Ricardo Björnbergin suunnitteleman Painotalon purku. Rakennusta korotettiin kerroksella vuonna 1904. Senaattia palvelleen Painotalon rakentaminen, piha-alueen terassi sekä kallioiden muotoilu 1800-luvun lopulla muuttivat Engelin suunnittelemaa korttelipihaa, mutta muutokset pysyivät alisteisina empirerakennusten kokonaisuudelle.

EI VAIHTOEHTOISIA RATKAISUJA PURKAMISELLE
EIKÄ UUDISRAKENNUKSELLE

Kaavaselostuksen mukaan Painotalon siipeä ei ole mahdollista sisällyttää laajennukseen tai muutenkaan säilyttää osana uudisrakennusta sen ”*tekniisten rajoitteiden*” takia. Rampautettu suojelupäätös ja sen toteuttava kaavaratkaisu on laadittu yksioikoisesti mahdollisimman suuren kerrosalalisäyksen ehdoilla. Näin lisätään ”*valtioneuvoston työtilojen määrää ja työympäristön tilavalikoimaa, erityisesti kokoustiloja ja niihin liittyviä kulkuvyöhykkeitä*”. Piha-alueen nykyiset pintamateriaalit ja ladontamallit määrätään suojeltavaksi korvauksena historiallisen painotalon purkamisesta ja sisäpihan kokonaisuuden turmelemisesta.

Esitetty uudisrakennushanke ei sovellu Valtioneuvoston linnan korttelin arvokkaaseen kokonaisuuteen, sillä uudisrakennuksen maanpäällinen volyyymi on kolminkertainen verrattuna purettavan pihasiiven maanpäälliseen kerrosalaan. Tämä dominoiva massa muuttaa korttelin ulkokehän empirerakennukset sekundäärisiksi, uudisrakennuksen hallitsemasta kokonaisuudesta irrallisiksi pihakäytävien ja kadun varren väliin sijoitetuiksi piharakennuksiksi. Muutoksella tuhottaisiin korttelin kerroksellisen historian, kulttuurihistoriallisten merkitysten ja tilallisen hierarkian luettavuus.

Asemakaavamuutosmateriaalissa ei ole riittäväällä tavalla esitetty korttelin suojeleuarvoja. Kirjapainotalon selvitykset tulisi esitellä referaatein ja valokuvin sekä todentaa yksilöidysti rakennuksen käyttöön väitetysti liittyviä ongelmia. Lisäksi vaihtoehtoisia suunnitelmia ja niiden vaikutuksia tulisi kuvata avoimesti. Kaavamateriaalista puuttuu myös asemakaavaratkaisuun liittyviä päätöksiä ja selvitysmateriaaleja, kuten hankesuunnitelma, Museoviraston lausunnot, Okuluksen kortteliselvitys ja Uudenmaan ELY-keskuksen suojelupäätös.

Asemakaavamateriaalin mukaan turvallisuuskohdat perustelevat ratkaisun. On vaikea uskoa, että turvallisuuskohdat olisivat niin erityisiä, ettei niitä kaavatasolla pystyttäisi avaamaan yleisellä tasolla. Koska turvallisuus ja työmukavuuden parantamisen toimet jäävät maininnan asteelle – hankettahan ei ole tuotu julkiseen keskusteluun – on mahdotonta arvioida, onnistutaanko tässä ja onko esitetty kaavaratkaisu todella ainoa vaihtoehto. Täten ei ole myöskään mahdollista päätellä, kuinka vakavasti on tutkittu mahdollisuuksia sisällyttää Painotalosta ainakin osia uudiskohteeseen.

Kuva Senaatti-kiinteistöt

Painotalo on massaltaan alisteinen Valtionlinnan korttelin kadunvarsirakennuksille. Uudisrakennus muuttaa kadunvarsirakennukset kuin toissijaiseksi ulkokehäksi.

Kuva Sky-Foto Möller, Finna

HURSKAITA TOIVEITA JA VIHERPESUA?

Kaavaratkaisun yleinen suojelumääräys ”kieltää muuttamasta, purkamasta tai hävittämästä suojeltavaksi merkittyjä kohteita niin, että niiden rakennustaiteellinen tai kulttuurihistoriallinen arvo vähenee”. Piharakentamisen purkamisen ja uudisrakennuksen edellytykseksi esitetään ”uuden hallinto- ja toimistorakennuksen julkisivujen luontevan vuorovaikutuksen historiallisten pihafasadien kanssa.” Lisäksi edellytetään, että ”jäljelle jäävien arvokkaiden historiallisten rakennusten tulisi säilyä korttelikokonaisuuden pääroolissa.” Kaavaselostuksen mukaan ”lisärakentaminen toteutetaan arvokkaan, suojellun korttelikokonaisuuden ehdoilla.” Samoin oletetaan, että ”korttelipihan tilallinen hahmotettavuus sekä kohtuulliset näkymät” säilyvät. Näiden ehtojen täyttäminen on mahdotonta lisärakennuksen ylisuuren koon takia. Tuleva piha-alue typistyy pinta-alaltaan kolmannekseen nykyisestä kapeina kuiluina, jotka tulevat olemaan valtaosiltaan varjossa yhdeksän kuukautta vuodessa.

Kaavaratkaisun laadukkuutta perustellaan orwellimäisellä sanoituksella väittäen sen edesauttavan kaupunkistrategian tavoitteiden toteutumista kehittämällä ”kaupunkirakennetta kestävästi” ja ”huomioiden alueiden erityispiirteet”. Asemakaavoituksen ekologisena lähtökohtana kerrotaan olevan ”Hiilineutraali Helsinki 2035-toimenpideohjelma” sekä ”rakennuksen tulevan pääkäyttäjän asettamat kestävyystavoitteet”. Uudisrakennuksen katolle saa sijoittaa ”uusiutuvan energian tuottamiseen tarkoitetut laitteet” ja ”purettavien rakennusosien käyttökelpoinen materiaali on kierrätettävä”. Samalla ”uudisrakentamisen sijainti hyvien joukkoliikennepalvelujen viereissä tukee kestävien kulkumuotojen käyttöä ja vähentää yksityisautoilun tarvetta”. Näillä perusteilla rohjetaan esittää, että kaavaratkaisu ei myöskään ole ristiriidassa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kanssa.

Kaavaselostuksen mukaan ”asemakaavamuutos nostaa tontin arvoa.” Kaavaratkaisun lähtökohtana tulisi aidosti olla valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön ja Museoviraston RKY 2009-kohdeluettelon asettamat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, ei tontin rahallisen arvon nousu.

MUSEOVIRASTON ROOLIN HÄMÄRTYESSÄ KAUPUNKI VOI TOIMIA
YLIMALKAISESTI

Ratkaisun negatiiviset vaikutukset kulttuuriperintöön, kaupunkikuvaan ja kaupunkirakentamiseen ovat huomattavat ja peruuttamattomat. ICOMOSin Suomen osasto oudoksuu prosessia, jossa valtio omilla ratkaisullaan hävittää itsenäisen valtion alkuaikojen lakeja painaneen kirjapainon. Onko Mu-

seoviraston puolueettomuus vaarantunut sen asettautuessa puolustamaan hanketta, joka osaltaan on romuttamassa aiempaa, myös piharakennusta koskevaa suojelutavoitetta ja sitä koskevaa päätöstä?

Valtion tulisi olla toiminnassaan esimerkillinen. On hälyttävää, että valtion keskushallinto, Museovirasto, Uudenmaan ELY-keskus ja Senaatti-kiinteistöt osoittavat olevansa kykenemättömiä ylläpitämään näin keskeisen suojelukohteen suojeluarvoja. Tämä hanke sotii kansalaisten oikeustajua vastaan.

Vasta kaavaratkaisun hyväksyminen mahdollistaa entisen Painotalon purkamisen. On huolestuttavaa, että Helsingin kaupunki ohittaa vaikutusltaan näin merkittävän kaavahankkeen kohdalla valmistelu- ja esittelyvaiheen ylen kevyellä menettelyllä. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman jälkeen nähtäville asetetaan suoraan kaavaratkaisu, johon ei voi ennen hyväksymistä tehdä enää kuin vähäisiä teknisluontoisia muutoksia. Eri vaihtoehtoja, saati niiden vaikutusten arviointia ei ole esitetty. Näin tukahdutetaan aito ja vuorovaikutteinen keskustelu kaavaratkaisusta, sen vaihtoehtoista ja vaikutuksista. Menettelytapa viestittää, että Valtioneuvoston linnan kaavaratkaisua ollaan runnomassa läpi.

ICOMOSin Suomen osasto esittää, että kaavaehdotus palautetaan valmisteluun ja kortteli suojellaan myös Painotalon osalta. Korttelin suuren kansallisen merkityksen takia Helsingin kaupungin tulisi hankkia ulkomainen asiantuntijalausunto tästä kaavahankkeesta. ICOMOSin Suomen osasto yhdessä muiden kulttuuriperintöalan asiantuntijajärjestöjen kanssa on valmis yhteistyöhön kaupungin kanssa näissä prosesseissa.

Kuva Senaatti-kiinteistö

Kuva Marianne Lehtimäki

Paitsi merkitävä ja luonteva osa Empire-Helsinkiä ja Valtioneuvoston linnan korttelin sisäpihan konaisuutta, Valtioneuvoston linnan Painotalo on myös historiallisesti, arkkitehtuurisesti ja rakennusteknisesti ainutlaatuinen kokonaisuus. Ehdotettua uutta toimistorakennustyyppiä löytyy muualtakin. Vasemmalla kuva Senaatti-kiinteistöjen hankesuunnitelmasta, oikealla toukokuussa 2023 kuvattu näkymä Jyväskylästä Alvar Aalto museon ikkunasta. Uudisrakennushanke tuo Valtioneuvoston linnan suojeltuihin sisätiloihin, aivan viereen, saman pihanäkymän. Ainutlaatuinen muuttuu tavanomaiseksi.

Maire Mattinen

Kuva Christian Jakowief

PURKAMISEN PITKÄ VARJO

SUOJELTU KANSALLINEN MONUMENTTI UHATTUNA

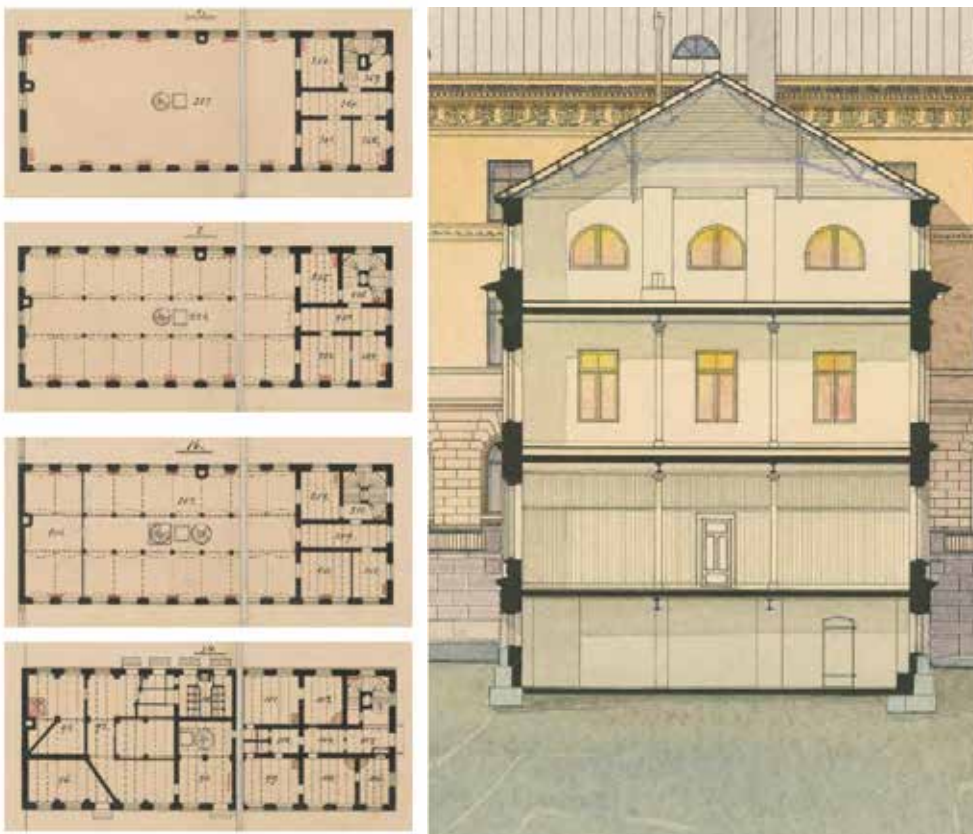
VALTIONEUVOSTON LINNAN ARVOTIHENTYMÄ

Valtioneuvoston linna osana Helsingin empirekeskustaa on kansainvälisesti ainutlaatuinen esimerkki uusklassismista. Maamme poliittisen ja hallinnollisen historian keskeinen monumentti on säilynyt alkuperäisessä käytössään kahden vuosisadan ajan. Se oli jo syntyessään (1812-1822) nk. tarkoituksellinen monumentti, pyrkihän C.L. Engel luomaan Senaatin rakennuksesta nimenomaan kansallisen symbolikohteen.

Korttelin historiallinen todistusvoimaisuus on vertaansa vailla, siihen kiteytyvät oikeastaan kaikki kulttuurihistoriallisen arvon kriteerit, niin aineelliset kuin aineettomatkin. Pihasiipi (ent. Painotalo, Björnberg 1897–1900, korotus 1904) on erottamaton osa tätä arvotihentymää. Ikäarvoa täydentävät eri aikakausien tuomat kerrostumat, jotka sopeutuvat hyvin Engelin luomaan empirekokonaisuuteen.

Alun perin Senaattia palvelleiden Painotalon rakennushistorialliset arvot koostuvat esteettisten ominaisuuksien ohella kiinnostavista rakennusteknisistä ratkaisuista. Vaikka talo ja sisäpiha terasseineen piiloutuivatkin ulkopuolisilta, ovat korttelin sisäosat kaupunkirakenteen ja kaupunkikuvan kannalta tärkeitä. Piharakennuksen purkaminen edustaisi eräänlaista pinnallista ”fasadismia”, jossa vain rakennuskokonaisuuden kadulle näkyvillä osilla koettaisiin olevan merkitystä ja näkymättömissä olevat sisäosat annettaisiin purkaa ja korvata uudisrakentamisella.

Kuten rakennuksen historia osoittaa, entinen Painotalo taipuu moneen eri käyttöön. Laajat valurautapilarien ja kappaholvien kannattamat tilat ja 1904 valmistuneen korotusosan niitattujen rautaristikoiden kannattama avoin ylin kerros ovat muuntojoustavia.

Kuva www.senaatti.fi/raportit/raportit/2019/06/978-952-368-009-8-2019_Arkkitehtitoimisto_Okulus_VNL_Rakenne_RHS.s.pdf

PITKÄ SUOJELUHISTORIA

Senaatintori ympäröivine kortteleineen nimettiin Vanha kaupunginosa-säännösten nojalla suojelluksi jo 1950-luvulla. Valtioneuvostokortteli pihasiipineen suojeltiin Valtion omistamien kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun asetuksen mukaisesti 1980.

Arvokkaaksi suojelukohteeksi se on luetteloitu myös Uudenmaan maakuntakaavassa (lainvoimainen 2007). Helsingin yleiskaava (2016, lainvoimainen 2018) samoin kuin voimassa oleva asemakaava (lainvoimainen 1988) määräävät koko korttelin, myös piharakennuksen säilytettäväksi (*Historiallisesti, kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokas alue, jonka rakennustaiteellisia ja kulttuurihistoriallisia arvoja ei saa vähentää*). Lisäksi alue on kokonaisuudessaan rauhoitettu muinaismuistolailalla.

Helsingin ”vanha kaupunginosa – empire-keskusta” oli mukana jo ensimmäisessä valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen luettelossa (1980). Nyt Senaatinkortteli on luokiteltu RKY 2009-kohteeksi. Se on myös osa Merellisen Helsingin kansallismaisemaa.

Valtioneuvoston linnan kortteli on siis johdonmukaisesti suojeltu kaikin mahdollisin keinoin, kunnes vuonna 2021 Museovirasto esitti piharakennuksen ja siihen liittyvän yhdyskäytävän rajaamista erityislain mukaisen suojelun ulkopuolelle. Näin pihan ja entisen Painotalon suojelu kumottiin ja samalla näytettiin vihreää valoa purettavaa Painotaloa huomattavasti suuremmalle uudisrakennukselle, maanalaisille tiloille ja pihan kansirakenteelle. Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ELY päätti seuraavana vuonna poistaa pihasiiven suojelustatuksen ja Helsingin kaupunki käynnisti välittömästi purkamista tukevan asemakaavan valmistelun.

VALTIO ESIMERKILLISENÄ TOIMIJANA JA YHTEISEN HYVÄN VAALIJANA

KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN KANNUSTAVAT STRATEGIAT

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitseminen pakottavat korostamaan rakennetun ympäristön pitkäaikaisia yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja ekologisia kestävyysarvoja. Ympäristöministeriön julkaisemassa *Purkaa vai korjata* -tutkimuksessa on osoitettu, että rakennuskannan korjaaminen on ilmastoystävällisempi ja hiilijalanjäljeltään parempi vaihtoehto kuin purkaminen ja uudisrakentaminen.

Valtioneuvoston hyväksymissä *arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa* (APOLI 2022-35) ja kulttuuriperintöstrategiassa 2023–2030 kestävyys-tavoitteet on asetettu etusijalle. Ilmastohaasteiden ratkaisemiseksi olevaa rakennuskantaa tulee hoitaa, korjata ja hyödyntää tehokkaasti.

Rakennusperinnön välilliset, yhteiskunnalle ja luonnolle pidemmällä aikavälillä tuottamat hyödyt (nk. *yhteinen hyvä*) ovat tärkeitä. APOLI:ssa korostetaan julkisen sektorin vastuuta yleisen edun vaalijoina. Senaattikiinteistöjen tehtäväksi annetaan mm. rakennussuunnittelun ekologisen kestävyuden edistäminen sekä vuorovaikutteisten suunnittelumenetelmien, toimintamallien ja yhteistyön kehittäminen.

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma lanseeraa ”*kestävän arkkitehtuurin*” käsitteen, joka tarkoittaa rakentamisen ja rakennusten pitkäikäisyyttä, esteettistä laatua ja toiminnallista monipuolisuutta. Erilaisten toimenpiteiden tuottaman hiilijalanjäljen rinnalle ohjelmassa tuodaan niin ikään uutena käsitteenä *hiilikädenjälki*. Etsitään vastauksia sille, millaisia kestävyyspalveluja rakennettu ympäristö tarjoaa niin ihmisille ja eläimille kuin laajemmin yhteiskunnalle ja luonnolle. APOLI toteuttaa ympäristön laatua korostavaa *Davosin julistusta*, jonka Suomi allekirjoitti syksyllä 2021.

KUSTANNUSTEHOKKUUS KOROSTUU

VALTION KIINTEISTÖ- JA TOIMITILASTRATEGIOISSA

Valtioneuvoston periaatepäätös kiinteistöstrategiasta 2030 toteaa muun muassa, että päämääränä on valtion kiinteistövarallisuuden hallinta ja hoitaminen tehokkaalla, kestävällä ja valtion kokonaisedun varmistavalla tavalla. Tällä tarkoitetaan taloudellisten vaikutusten lisäksi myös sosiaalisia ja ympäristöllisiä vaikutuksia sekä muita keskeisiä yhteiskunnallisia näkökohtia, kuten kulttuuriperinnön vaalimista, kokonaisturvallisuuden varmistamista, ilmastonmuutoksen torjuntaa ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista.

Valtion kiinteistövarallisuus luokitellaan strategisiin omistuksiin ja luovutettaviin kiinteistöihin. *Toimitilastrategian* tavoitteena on tiloja kehittämällä edistää työnteen ja asioinnin sujuvuutta ja parantaa kustannusvaikuttavuutta. Tilaratkaisuissa varmistetaan tilojen terveellisyys ja esteettömyys, tietosuoja, tieto- ja tilaturvallisuus sekä sosiaalinen, ekologinen ja taloudellinen kestävyys. Tavoitteena on, että valtion henkilöstöstä 25 % työskentelee virastojen ja laitosten yhteiskäyttötiloissa. Monitilaympäristöt tulevat olemaan kaikkien valtion virastojen ja laitosten kesken yhteiskäyttöisiä. Toimitiloja karsitaan ja keskitetään.

Valtiolle rakennettu -julkaisussa Museovirasto kertoo valtion kiinteistöomaisuudesta, arvokiinteistöistä ja niiden vastuullisesta hoidosta. Hyvää kiinteistöhoitoa kuvattaessa lainataan *Kulttuuriympäristöstrategiaa 2012–2020* ja todetaan: *Valtiolla on erinomaiset edellytykset toimia esikuvallisesti, vastuullisena ja suunnitelmallisena kiinteistönomistajana. Omalla toiminnallaan valtio voi näyttää suuntaa julkisen ympäristön hoidolle ja kehitykselle.*

Kuva Helsingin kaupunginmuseo

Valtioneuvoston linnan
Painotalo vuonna 1926.

RISTIRIIDAT LUOVAT PITKIÄ VARJOJA RAKENUSSUOJELULLE

PURKAMINEN ON PERUUTTAMATON MENETYS

Valtioneuvoston linnan pihasiiven purkuhanke uudisrakennussuunnitelmiin näyttäytyy outona prosessina, jossa lyhytnäköiset, teknistaloudelliset arvot jyräävät rakennussuojelun. Painorakennuksen purkamisen myötä katoaa peruuttamattomasti yhteistä kulttuuriperintöä ja kaupunkikuva köyhtyy.

Kaupungin luonnoksessa asemakaavaselostukseksi on kiirehditty kirjamaan, että hanke olisi ekologinen, koska *purkujäte tulee kierrättää*. Herää kysymys, aiotaanko kunnossa olevien massiivikiviseinien purkamisen yhteydessä vanhat tiilet puhdistaa, ottaa talteen ja käyttää uudelleen jossain vai murskataanko ne tienpohjaksi? Aiotaanko historiallisesti arvokkaat valurautapylväät ja muut rautarakenteet kierrättää uuskäyttöön vai tuleeko niistä rautaromua?

Valtioneuvostokortteli on ollut yli 70 vuotta kansallisen tason suojelukohde. Rakennusperintölain kriteerit täyttävänä se on johdonmukaisesti suojeltu kaikin mahdollisin suojelukeinoin. Missään asiakirjassa ei väitetä, että Valtioneuvoston linnan pihasiipi olisi menettänyt kulttuurihistoriallisia, arkkitehtonisia tai rakennusteknisiä arvojaan. Se on vankka, korjauskelpoinen ja muuntojoustava rakennus. Kaikesta tästä huolimatta pihasiiven suojelu erityislain nojalla lakkautettiin 2021 ja asemakaavan muutoksella on tarkoitus mitätöidä voimassa olevan kaavan mukainen suojelumääräys mahdollistaen mittava uudisrakentaminen. Vaihtoehtoisia, suojelua toteutavia ratkaisuja ei ole asiakirjoissa esitetty.

PURKAMISEN PERUSTELUT ONTUVAT

Valtioneuvoston linnan piharakennuksen purkupäätökset ovat ristiriidassa aiempien suojelupäätösten ja suojelukaavojen kanssa. Suojelumääräyksen poistamisesta Museovirasto toteaa (7.10.2021): *Valtioneuvoston tilastrategian mukaan rajauksen tekeminen on välttämätöntä, vaikka muutoksen myötä menetetään arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas pihasiipi.*

Tässä virasto viittaa Valtioneuvoston selvityksiin ja hankesuunnitelmaan, joissa edellytetään riittävän suurta uudisrakentamista ja siihen liittyvää pihakannen alaista rakentamista, jotta kohde voisi säilyä edelleen keskuhallinnon käytössä. Museovirasto jatkaa: *Rajauksen ulkopuolelle jäävässä pihasiivessä on sen kaltaisia teknisiä rajoitteita, että sitä ei voida hyödyntää osana alueelle sijoitettavaa uudisrakennusta. Rakennuksen säilyttäminen rajoittaisi merkittävästi hankkeeseen olennaisesti liittyvää maanalaista rakentamista ja vaikeuttaisi välttämättömien yhteyksien rakentamista rakennuksen eri osien välillä.*

Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen päätöksessä (7.6.2022) todetaan, että *Valtioneuvoston linnan sisäpihalla sijaitsevalla painotalona tunnetulla rakennuksella ja siihen kytkeytyvällä siivellä on kiistatta rakennus- ja kulttuurihistoriallista arvoa.* Suojelun lakkauttamista koskevassa päätöksessään ELY-keskus viittaa Museoviraston esittämiin perusteluihin lisäten niihin vielä oman näkemyksensä siitä, ettei Painotalolla

ole yleisen edun kannalta sellaista merkitystä, että sen tulisi säilyä. Tällaisena yleisenä etuna mainitaan Valtioneuvoston linnan säilyminen valtion ylimmän johdon käytössä.

PITKÄN AIKAVÄLIN KOHTALOKKAITA SEURAUKSIA

Valtioneuvoston linnan piharakennuksen suojelun lakkauttaminen tarjoaa tulevaisuudessa tutkijoille esimerkin purkamiseen liittyneestä argumentoinnista, prosesseista ja verkostoista sekä päätösten aiheuttamista välillisistä, pitkävaikutteisista seurauksista. Miten kestävinä tänään tehdyt ratkaisut näyttäytyvät tulevaisuudessa, mitä eri tahot tarkoittavat nk. *yleisellä edulla*?

Julkisen sektorin toimijoiden strategioissa toistuvat ylevät arvot ja tavoitteet, kuten kestävä kehitys, ilmastonmuutoksen hillintä ja luontokadon torjunta, yhteiskuntavastuu, avoimuus ja rohkea vuorovaikutus. Juhlapuheissa muistetaan aina myös, että kulttuuriperintö kuuluu kaikille, mutta jäävätkö nämä kauniit tavoitteet vain sanahelinäksi? Käytännössä näyttää siltä, että lyhytnäköiset teknistaloudelliset tavoitteet ohjaava päätöksentekoa vahvemmin kuin suojelutavoitteet.

Vanhan painotalon kohtalo ei ole yksittäinen, unholaan painuva onneton tapaus, se luo pitkän varjon rakennussuojelulle. Kuten Museovirasto viisaasti strategiassaan toteaa: *Huomisen kulttuuriperintö luodaan tänään. Yhdessä.*

Kuvat APOLI 2022-35

Kestävä arkkitehtuuri on uusi arkkitehtuuripolitiikkaohjelman lanseeraama käsite.

Tulevaisuudessa rakentamisen painopiste tulisi olla korjaamisessa ja täydentävässä rakentamisessa.

KIRJOITTAJASTA

Arkkitehti Maire Mattinen on työskennellyt Museovirastossa (1979–2011) ja Suomenlinnan hoitokunnassa (2011–2014), ICOMOSin jäsen vuodesta 1988 ja jäsenenä aineettoman kulttuuriperinnön kansainvälisessä komiteassa (ICICH).

LÄHTEET

- Davos Declaration 2018. Kohti korkealaatuista eurooppalaista rakennuskulttuuria.* Kulttuuriministereidenkokous 20.-22.tammikuuta 2018. Davos, Sveitsi. okm.fi/documents/1410845/3956635/Davosin+julistus.pdf/0e39f1a4-eb24-0fae-f4cd-cac6567af441/Davosin+julistus.pdf?t=1631524104573
- Ilonen, Arvi 1992. *Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa. An Architectural Guide.* Otava Keuruu 1992
- Hakli, Olli & Laine, Aino (toim.) 2016. Valtiolla rakennettu. Näkökulmia valtion kiinteistöjen hoitoon. Museovirasto. Helsinki Lönnberg Painot Oy. 2016. www.valtiolleraikennettu.fi/index
- Helsingin kaupunki 1 (17) Kaupunkiympäristön toimiala Asemakaavoitus Asemakaavan selostus LUONNOS 5.9.2022 Päivätyy x.xx.20xx Diaarinumero HEL 2020-011646 Hankenumero 5318_9 Asemakaavakartta nro xxxxx. Asemakaavan muutos koskee: Helsingin kaupungin 1. kaupunginosan (Kruununhaka) korttelia 1 Kaavan nimi: Valtioneuvoston linna. www.hel.fi/hel2/ksv/liitteet/2022_kaava/5318_9_02_selostusluonnos.pdf
- Huuhka, S.; Vainio, T.; Moisio, M.; Lampinen, E.; Knuutinen, M.; Bashmakov, S.; Köliö, A.; Lahdensivu, J.; Ala-Kotila, P.; Lahdenperä, P. (2021). Purkaa vai korjata? : *Huulijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjaukskeinot.* Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:9. julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162862, julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162862/YM_2021_9.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Kansallismaisema.* Ympäristöministeriö 1993. Kajoprint Oy. Vantaa 1993.
- Kohti kestävää arkkitehtuuria. Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2022-35.* Opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö. Valtioneuvoston julkaisuja 2022-2035. Valtioneuvosto Helsinki 2022.
- Pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategia 2020–2050.* Ympäristöministeriö ym.fi/korjausrakentamisen-strategia ja https://ym.fi/documents/1410903/38439968/Suomen-EPBD-2a-ilmoitus_final_10-03-2020-242AE19E_F497_4A38_8DF2_95556530BA53-156573.pdf/37a549e9-b330-5f8c-d863-2e51f2e8239a/Suomen-EPBD-2a-ilmoitus_final_10-03-2020-242AE19E_F497_4A38_8DF2_95556530BA53-156573.pdf/Suomen-EPBD-2a-ilmoitus_final_10-03-2020-242AE19E_F497_4A38_8DF2_95556530BA53-156573.pdf?t=1603259873424
- Valtioneuvoston linnan purku- ja laajennushankkeesta kansainvälinen kulttuuriperintöhälytys.* Rakennusperintö-SAFA 7.6.2023
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020.* (2014) Valtioneuvoston periaatepäätös 20.3.2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö. Helsinki helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/43197/Kulttuuriymparistostrategia_2014.pdf?sequence=1
- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 07.06.2022. UDELY/10762/2021. Valtioneuvoston linna. Rakennustunnus: 1030176201, 1030176212
- Museovirasto HELSINKI, *esitys Valtioneuvoston linnan suojelemisesta rakennusperintölain 489/2010 mukaisesti.* 07.10.2021. MV/25/05.01.01/2021.
- Museovirasto Lausunto HELSINKI, *Valtioneuvoston kortteli VN 1.* Viite SEN/2534/2020 25.03.2021 MV/198/05.01.02/2020
- Museoviraston strategia. Huomisen kulttuuriperintö luodaan tänään. Yhdessä.* www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Museovirasto_Strategiaesite2018_fi_2019_kevyt.pdf
- Rakennusperintö-SAFAn Muistutus Valtioneuvoston linnan asemakaavaehdotuksesta.* 30.5.2023
- Senaatin arvokohteiden toimintastrategia.* www.senaatti.fi/valtioni-kiinteistot/kulttuuriperintomme/senaatin-arvokohteiden-toimintaohje/
- Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma apoli 2022-2035, *Kohti kestävää arkkitehtuuria.* VALTONEUVOSTON JULKAISUJA 2022:1. julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163757/VN_2022_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Suomen perustuslaki 731/1999, 20§,* www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731
- Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt.* Yhteenvedo v. 1979 käytettävissä olevien inventointien pohjalta. Sisäasiainministeriö Kaavoitus- ja rakennusosasto Tiedotuksia 1/1980.
- Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta 2023–2030.* Opetus- ja kulttuuriministeriö valtioneuvosto.fi/-/1410845/valtioneuvoston-periaatepaatos-kulttuuriperintostrategiaksi
- Valtioneuvoston julkaisuja 2023:7. Valtioneuvosto Helsinki 2023.* https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164637/VN_2023_7.pdf
- Valtion rakennusperinnön vaaliminen.* Museoviraston. rakennushistorian osaston julkaisuja 19. 1997.
- Valtioneuvoston linna Keskeiset rakenteet.* Arkkitehtitoimisto Okulus Oy. Mikko Bonsdorff, Sirpa Nieminen ja Kati Winterhalter. Rakennushistoriallinen selvitys 2019. <https://www.senaatti.fi>
- Valtioneuvoston linna. Kortteliselvitys.* Arkkitehtitoimisto Okulus Oy. Mikko Bonsdorff, Jarkko Sinisalo ja Kati Winterhalter. Rakennushistoriallinen selvitys 2019. www.senaatti.fi/app/uploads/2019/06/VNL_RHS2019_Kortteli.pdf
- Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiaksi 2030. VN/6761/2021.16.12.2021 vm.fi/documents/10623/0/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+valtion+kiinteist%C3%B6strategiaksi+2030+%281%29.pdf/628574fd-2366-c8e1-f537-85972bbfc00a?t=1639660977325
- Valtioneuvoston periaatepäätös valtion toimitilastrategiaksi VN/2650/2021. 16.12.2021. vm.fi/documents/10623/0/Valtioneuvoston+periaatep%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s+valtion+toimitilastrategiaksi.pdf/9adb45e9-f7d1-90ce-511b-e53bbae3e71?t=1639660738720
- Valtion rakennusperintö.* Museovirasto www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/valtioni-rakennusperintö
- Yhteinen tulevaisuutemme ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti.* Suom. toim. Risto Rautiainen et.al. Helsinki. Valtion painatuskeskus. 1988 (Komission pj Gro Harlem Brundtland.

VALTIONEUVOSTON LINNAA EI PIDÄ TUHOTA

*Tilatarpeet voidaan ratkaista
ilman purkamista*

Senaatintorin kansainvälisesti arvokasta ympäristöä ollaan muuttamassa osaksi muualla Helsingissä jo nähtyä tiivistämisen ja täydennysrakentamisen pelikenttää. Valtioneuvoston linna on ollut suojeltuna vuodesta 1985, mutta nyt sen sisäosiin ollaan sallimassa laajamittaista purkamista ja uudisrakentamista, joka tuhoaisi peruuttamattomalla tavalla sisäpihan ainutlaatuisen arkkitehtuurin ja kerrostumat. Hanketta on valmisteltu vaivihkaa, siitä on ollut vaikea saada tietoa, ja osalliset kertovat, että heillä on vaitiolovelvollisuus. Museovirasto on lausunnoissaan kuvannut korttelin ainutlaatuista arkkitehtonista ja historiallista merkitystä ja sitten lopputulemana sallinut pihan keskellä sijaitsevan rakennuksen purkamisen, siis kokonaisuuden tuhoamisen. Tällä tavallako voidaan nykyisin hävittää valtakunnan arvokkainta rakennusperintöä?

Menettely ja prosessi on ennennäkemätön, ja se luo myös ennakkotapauksen sille, ettei Museovirasto enää hoida lakisääteistä velvoitettaan, vaan päinvastoin murentaa rakennussuojelua ja aiempaa valtion esimerkkimallia rakennusperinnön vaalimisessa. On paikallaan kysyä, mikä on Museoviraston tehtävä, jos se taipuu tällaisiin kompromissipurkuihin. Vastaava tilanne tapahtui aiemmin, kun osa Kansallisteatterin julkisivuista oli jo päätetty purkaa Museoviraston siunauksella, mutta tuhoaminen saatiin estettyä ja arvokkaat julkisivut säilytettyä yksittäisten rakennussuojelijoiden ja yhdistysten puuttuttua tilanteeseen. On valitettavaa, että myös kaikkein merkittävimmän rakennusperinnön puolustaminen ja vaaliminen on viime vuosikymmeneltä lähtien valunut Museovirastolta yhä enemmän yhdistysten ja yksityishenkilöiden harteille.

Museovirasto on lausunnoissaan puoltanut Valtioneuvoston korttelin keskellä sijaitsevan entisen Painotalon purkamista ja sisäpihan täyttämistä suurella toimistotalolla vetoamalla muun muassa ”yleiseen etuun”, mikä tässä tapauksessa siis tarkoittaa valtioneuvoston kanslian tämän hetken vaatimuksia tarpeidensa suhteen. Voi perustellusti kysyä, ohittaako tämä arvokkainta rakennusperintöämme hävittävä hetkellinen ”yleinen etu” satojen vuosien aikaperspektiivin.

Kuva Helsingin kaupunginmuseo

On omituista, että Valtioneuvoston linnan Painotaloa suunnitellaan korvattavaksi suuremmalla toimistotalolla nykyisenä aikana, kun etätyö lisääntyy ja myös valtionhallinnossa supistetaan työtiloja. Siinäkin mielessä purku- ja laajennushanke edustaa menneen ajan maailmaa. Kallis hanke on ristiriidassa myös hallitusohjelmassa määritellyn julkisen sektorin tilaohjelman kanssa, jonka tavoitteena on nimenomaan tehostaa valtion tilaohjelmaa ja vähentää tilakustannuksia merkittävästi päivittämällä tavoitteet vastaamaan koronapandemian jälkeistä työn murrostilaa. Hanke sotii hallitusohjelman ilmastotavoitteita vastaan, sillä käsityönä tiilestä muurattun vankkarakenteisen painotalon purkaminen ja korvaaminen isommalla toimistotalolla aiheuttaisi valtavan hiilipiikin.

Outoa on sekin, että valtio myy Valtioneuvoston linnan läheltä pilkkahinnalla arvokiinteistöjään, vaikka muuttuneet tilatarpeet olisi mahdollista ratkaista niiden avulla. Nyt kaikki työntekijät ollaan keskittämässä yhteen kortteliin, mikä on johtamassa tuhoisaan purku- ja saneeraushankkeeseen ja on myös turvallisuuden kannalta kyseenalaista. Järkevintä olisi laatia kokonaissuunnitelma valtion virastojen tulevasta tilatarpeesta pyrkien säilyttämään tarpeelliset, etenkin arvokkaat rakennukset ja välttämään kallista, tarpeetonta ja ilmastopäästöjä lisäävää purkusaneerausta.

Ehdotamme, että valtioneuvoston kanslian tilatarpeiden ratkaiseminen suunnitellaan kokonaan uudelleen. Valtioneuvoston linnan korttelin keskellä sijaitseva, 1800-luvun lopulla rakennettu ja vuonna 1905 korotettu Painotalo tulee säilyttää, ja uuden toimistotalon rakentamisesta sen paikalle

tulee luopua. Painotalossa oli alun perin isoja painosaleja, joten sieltä voitaisiin purkaa myöhemmin tehdyt väliseinät ja tehdä tilalle nykyisten mallien mukaista monitoimitilaa säilyttäen talon alkuperäiset, ainutlaatuiset rakenteet. Korttelin koko sisäpihan kohdalle voitaisiin rakentaa maanalaista tilaa useampaankin kerrokseen. Lopuksi sisäpihalle palautettaisiin tarkalleen nykyiset, siellä alusta lähtien olleet kallistukset sekä nupukiveys. Tällä tavalla arkkitehtuuriltaan arvokas ja korttelin klassistiseen kokonaisuuteen elimellisesti kuuluva Painotalo saataisiin säästettyä, ja uusia tiloja saataisiin pihan alle. Samalla tulisi tutkia uudelleen korttelia reunustavien rakennusosien tilankäyttöä huomioiden viime aikoina yleistynyt etätyöskentely. Kaikilla työntekijöillä ei tarvitse olla omaa pysyvää työpistettä, vaan niitä voi jakaa päivittäin kulloisenkin tilanteen mukaan. Näillä tavoin valtionhallintomme rakennusperinnön arvokkain osa, Valtioneuvoston linnan kortteli kaikkine rakennuksineen, saataisiin säilytettyä.

Työskentelyn ja työtilojen tarpeet ovat alati muutoksessa, mutta niitä ei pidä lähteä ratkomaan lyhytnäköisillä purkusaneeraushankkeilla 1960-luvun pahimpien esimerkkien tapaan, vaan sen sijaan kannattaa etsiä parempia ratkaisuja arkkitehtien ja sisustusarkkitehtien luovuutta ja ammattitaitoa käyttäen, vanhaa ja arvokasta vaalien.

Kuvat rkkienttöimistö OKULUS, Rakentaiden RHS, joka löytyy Senaatti-kliintstijän verkkosivuilta.

Painotalo mahdollistaa joustavan tilankäytön rakenteidensa puolesta. Kuvassa 1. ja 2. kerroksen kirjapainosalien valurautapylväiden kapiteeleja. Ullakkokerros on täysin avoin.

KIRJOITTAJISTA

Harri Hautajärvi, TkT on arkkitehti SAFA, arkkitehtuurin tutkija, tietokirjailija.
Panu Savolainen, FT on arkkitehti SAFA, dosentti sekä Aalto-yliopiston arkkitehtuurin historian ja restauroinnin apulaisprofessori.

Hallituksen uusi jäsen Harri Hautajärvi

Harri Hautajärvi. Selfie
Kuopion tuomiokirkossa.

Liityin Suomen ICOMOSin jäseneksi 30 vuotta sitten työskennellessäni Museovirastossa, kun esihenkilöni Maire Mattinen kannusti liittymään.

Olen valmistunut Oulun yliopistosta arkkitehdiksi vuonna 1991, tekniikan lisensiaatiksi 1995, ja tohtoriksi Aalto-yliopistosta 2014. Lisäksi opiskelin vuonna 1995 puoli vuotta rakennussuojelua ja restaurointia ICCROMin kansainvälisellä arkkitehtuurikurssilla Roomassa.

Vuodesta 1996 lähtien olen työskennellyt omassa toimistossani tehden muun muassa korjaus- ja restaurointisuunnittelua. Olen myös suunnitellut ja kuratoinut näyttelyitä, mutta vuosien myötä työni on painottunut tutkimukseen ja kirjoittamiseen. Toimiminen vapaana tutkijana ja kirjoittajana onkin kiehtovaa. Tutkimus- ja asiantuntijuusalueitani ovat Suomen arkkitehtuurihistoria, kulttuuriympäristöt ja rakennussuojelu. Olen tutkinut myös Suomen matkailun historiaa arkkitehtuurin näkökulmasta. Olen kirjoittanut ja toimittanut kirjoja sekä laatinut noin 260 yleistajuista tai tieteellistä artikkelia ammatti-, aikakaus- ja sanomalehtiin sekä kirjoihin.

Rakennussuojeluaktivismi alkoi Rovaniemellä, missä perustin vuonna 1985 Ympäristöryhmän. Puutuimme purkuhankkeisiin ja kokosimme oma-toimisesti Rovaniemen kaupungille listaa kymmenistä suojelemisen arvoisista rakennuksista, sillä viranomaisten rakennussuojelutyö oli käytännössä olematonta ja inventoinnit puuttuivat. Olen ollut mukana monien talojen pelastamisessa niin Lapin maakunnassa kuin pääkaupunkiseudullakin, ja tietysti useita rakennussuojelutaisteluita on myös hävitty.

Kun muutin Helsinkiin vuonna 1986, aloin käydä Vilhelm Helanderin erinomaisilla luennoilla. Muita rakennussuojelualan rohkaisevia ja innoittavia esikuviani ovat olleet muiden muassa Nils Erik Wickberg, jota en tosin koskaan tavannut, sekä Maija Kairamo. Maija oli aina kannustava ja inspiroiva kollega, jolta opin ennen kaikkea asennetta.

Turhautuminen Suomen Arkkitehtiliitossa vallinneeseen uudisrakentamis-painotteiseen ajattelu- ja toimintatapaan johti siihen, että perustin syksyllä 2013 yhdessä Netta Böökin kanssa SAFAn rakennusperinnön alaosaston, Rakennusperintö-SAFAn. Vuonna 2020 tein SAFAn varapuheenjohtajana aloitteen korjausrakentamisen ja rakennusperinnön toimikunnan perustamisesta. Molemmista on tullut tärkeä osa arkkitehtiliiton työtä. Samalla koko järjestö on alkanut muuttua, sillä Rakennusperintö-SAFAn ryhmä Arkkitehdit kestävän rakentamisen puolesta on noussut kaksissa liittovaltuustovaaleissa suurimmaksi.

Matkailun vastuullisuuden kysymykset alkoivat pohdittua minua 1980-luvun lopulla, kun aloin tehdä pitkiä matkoja eri puolille maailmaa ja nähdä kasvavan turismin aiheuttamia muutoksia. Lapissa näin samankaltaisia kehityskaaria ja seurauksia, ja laadin aiheesta diplomityön ja lisensiaatintyön sekä väitöskirjan *Autiotuvista lomakaupunkeihin – Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Se on laajin tutkimus ja kirja Lapin matkailun historiasta. Alati paisuva massaturismi on asia, joka liittyy vahvasti kulttuuri- ja rakennusperintöön ja sen vaalimiseen. Tarvitsemme vastuullista matkailua, ja siihen puolestaan tarvitaan suunnittelua ja viranomaisten sääntelyä. Siitä kirjoitan myös uusimmassa artikkelissani kirjassa *Matkailunkestävä Suomi?* (ks. linkki tämän esittelyn lopussa).

Yksi laajimmin keskustelua herättäneistä julkaisuista urallani on ollut pamfletti *Kenen kaupunki? Helsingin kaupunkisuunnittelu ja kulttuuriympäristö törmäyskurssilla* (2021), jossa olin yksi toimittajista ja kirjoittajista. Se on

johdattanut minua aiempaa enemmän perehtymään kestävän rakentamisen ja kaupunkisuunnittelun kysymyksiin. Olen kirjoittanut ja puhunut julkisuudessa muun muassa kulttuuriympäristöjen ja kaupunkivihreän puolesta sekä siitä, miten monenlaisia pitkäkestoisia haittoja liiallinen tiivistäminen aiheuttaa.

Mitä toivoisin ICOMOSilta? Kun liityin ICOMOSiin, kuului asiaan, että etenkin julkishallinnossa ja yliopistoissa rakennusperinnön ja kulttuuriympäristöjen parissa työskentelevät kuuluivat siihen. Siihen tulisi jälleen kannustaa, sillä alamme harvat järjestöt tekevät tärkeää työtä yhteisen kulttuuriperinnön ja hyvinvoinnin eteen avoimen demokraattisen yhteiskunnan keinoin. Tarvitsemme etenkin nuoria liittymään ICOMOSiin ja järjestämään toimintaa. ICOMOSin toiminnan pitää olla avointa, innostavaa, kutsuvaa ja rohkeaa.

Kirja Matkailunkestävä Suomi? Vastuullinen suunnittelu kulttuuri- ja luontoympäristöissä (SKS 2023) on saatavissa painettuna, ja sitä voi myös lukea avoimena verkkojulkaisuna: doi.org/10.21435/tl.283

Osaston uusi sihteeri Noelia Bejarano

Aloitin lokakuussa ICOMOSin Suomen osaston uutena sihteerinä. Opiskelen tällä hetkellä kolmatta vuotta taidehistoriaa Helsingin yliopistossa ja aloittelen myös ensimmäistä vuotta arkkitehtuurin opintoja Aalto-yliopistossa.

Arkkitehtuuri ja sen historia kiinnostavat siis minua erityisesti, minkä takia koen rakennuksien ja kulttuuriympäristöjen suojelun tärkeänä. On ilo olla mukana ICOMOSin toiminnassa edistämässä näitä minullekin tärkeitä arvoja.

ICOMOSin kunniajäsen, rakennussuojelun ja restauroinnin vaikuttaja on poissa. Arkkitehti, TkL Maija Kairamo (os. Santaholma) menehtyi 88-vuotiaana 10. kesäkuuta 2023 kotonaan Suomenlinnassa pitkän sairauden murtamana. Hän syntyi 3.6.1935.

ICOMOSin kunniajäsen, rakennussuojelun ja restauroinnin vaikuttaja on poissa. Arkkitehti, TkL Maija Kairamo (os. Santaholma) menehtyi 88-vuotiaana 10. kesäkuuta 2023 kotonaan Suomenlinnassa pitkän sairauden murtamana. Hän syntyi 3.6.1935.

Maija päätti jo lapsena, että hänestä tulee arkkitehti. Opettajan kehotuksesta hän ryhtyi määrätietoisesti kehittämään piirustustaitojaan. Maija aloitti elävän mallin piirtämisen vastahakoisena mallinaan nelivuotias pikkusisko Kaija. Molemmista tuli kulttuuriympäristön vaalimiseen keskittyneitä arkkitehteja ja ICOMOSin aktiivijäseniä. Maijan käsissä maisemat tallentuivat herkkinä akvarelleina läpi elämän. Arkkitehdiksi Maija valmistui vuonna 1963.

UNESCO:n julistamana rakennussuojelun teemavuonna 1964 syntyi Venetsian julistus, joka pohjusti seuraavana vuonna tapahtunutta International Council on Monuments and Sites -järjestön, eli ICOMOSin perustamista. Maija edusti Suomea Varsovassa pidetyssä perustamiskokouksessa ja jatkoi sieltä matkaa järjestön ensimmäiseen yleiskokoukseen Krakovaan.

Maijan kansainvälinen ICOMOS-ura on ainutlaatuinen. Hän toimi ICOMOSin neuvoa-antavan komitean (ADCOM) sekä hallituksen (Executive Committee) jäsenenä vuosina 1972–75 ja 1978–84. Hän osallistui näkyvänä keskustelijana ja vaikuttajana lukuisiin asiantuntijaseminaareihin ja yleiskokouksiin. Maija herätti rohkeudellaan laajalti huomiota aikana, jolloin kansainvälistä ICOMOSia johtivat varttuneemmat miespuoliset gurut.

Maijalle myönnettiin 1999 kansainvälisen ICOMOSin arvostettu kunniajäsenyys. Varsovan kuninkaanlinnassa ICOMOSin 50-vuotisjuhlassa 2015 hänet kukitettiin kunnioitettuna juhlapuhujana.

Maija oli 1967 perustamassa Suomeen ICOMOSin kansalliskomiteaa yhdessä Pekka Kärjen ja Antero Sinisalonen kanssa vain pari vuotta kansainvälisen ICOMOSin syntymän jälkeen. Alusta lähtien Maija kuului kansallisen komitean hallitukseen toimien niin varapuheenjohtajana, sihteerinä kuin puheenjohtajanakin vuosien 1968–75 aikana.

Maija piti tärkeänä, että kansainväliset julistukset tulisivat myös meillä tunnetuiksi. Hänen aloitteestaan ICOMOSin Suomen osasto julkaisi Antero Tiusasen suomentamina neljä ensimmäistä julistusta vuonna 1992. Maija valotti julistusten johdantoteksteissä niin Venetsian julistuksen kuin ICOMOS-järjestönkin yhteiskunnallista kontekstia.

Suomenlinna oli Maijalle erityisen rakas paitsi kotisaarena myös restaurointikohteena. Hän arvioi ja kritisoi lukuisilla kirjoituksilla ja luennoilla sen rakennusten ja linnoitteiden rekonstruoimistavoitteita. Vuosina 1982 ja 1985 järjestetyt kansainväliset Suomenlinna-seminaarit muodostuivat käännteentekeväksi restaurointitavoitteiden linjaamiseen. Maijan paikalle houkuttelemat ICCROMin ja ICOMOSin asiantuntijat tuomitsivat ruotsalaisen vaiheen rekonstruktiosuunnitelmat. Tuolloin siirryttiin virallisesti ”varovaisen kunnossapidon kannalle” ja hyväksyttiin Suomenlinnan restauroinnin perustaksi ”rakennusmuistomerkkien todellinen historiallisuus.” Maijan kertoman mukaan näissä yhteyksissä Sir Bernard Melchior Feilden ehdotti ensimmäisenä Suomenlinnan esittämistä maailmanperintökohteeksi.

Maija palveli Museovirastossa (ent. Muinaistieteellinen toimikunta) 35 vuotta tulisieluisena suojelijana, arvostettuna asiantuntijana ja restauroinnin tiennäyttäjänä. Hän toimi tutkijana, arkkitehtina ja restaurointitoimiston päällikkönä. Lyhyen ajan hän työskenteli myös opetusministeriössä. Uran alkuvuosina Maija osallistui lisäksi restaurointien suunnitteluun. Hänen

kiinnostuksensa keskiössä olivat Louhisaaren linnan ohella erityisesti kirkot.

Maija oli rohkea ja suorasanainen; vahvalla asiantuntijanäkemyksellään hän ohjasi mitä moninaisempia hankkeita. Tyrvään Pyhän Olavin kirkon tuhopolton 1997 jälkeinen jälleenrakentaminen, jonka arkkitehtina toimi Ulla Rahola, johti useisiin ICOMOS-seminaareihin ja teoreettisiin pohdintoihin. Etsiessään rakennustoimikunnan jäsenenä ratkaisuja Maija kuunteli tarkalla korvalla myös professori Ove Hidemarkin näkemyksiä, olihan hän 1980-luvulla osallistunut tämän restaurointikurssille ja ystäväystynyt hänen kanssaan.

Maijan myöhemmän ajan tärkeäksi virkatyöksi muodostui Museoviraston työllisyystöinä teettämän Sodankylän vanhan hirsikirkon restaurointi- ja konservointitöiden ohjaaminen vuosina 1992–95, arkkitehtina toimi Antti Pihkala. Palauttamisideoista luovuttiin ja tavoitteeksi asetettiin rakenteiden kunnostaminen sekä Hidemarkin oppien mukaisesti perinteisten ja kestäväksi todettujen puurakentamisen työtapojen noudattaminen.

Maijan lisensiaattityö *Restaurointitappeja aikajänteellä* (2006), jonka hän kirjoitti eläkkeelle jäätyään, on tärkeä, kriittinen ja omakohtaisilla kommentaareilla varustettu dokumentti maamme restaurointihistoriasta 1950-luvulta 1990-luvun loppuun. Maija piti keskeisinä rajapyykkeinä niin Venetsian julistusta vuodelta 1964 kuin Naran kokoustakin autenttisuusjulistuksineen vuonna 1993.

Maija toimi Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla rakennussuojelun ja restauroinnin tuntiopettajana vuosina 1990–2002. Hän oli luonnostaan innostava opettaja kohdaten nuorempansa aina tasavertaisesti, ottaen mukaan, jakaen osaamistaan ja avaten väyliä niin kotimaisiin kuin kansainvälisiinkin asiantuntijaverkostoihin. Hän innosti myös työtovereitaan liittymään ICOMOSiin ja osallistumaan kansainvälisiin kokouksiin, joista itse kullakin on iloisia muistoja.

Maija oli tarkkasilmäinen näkijä, joka jo varhain nosti valokeilaan modernien kohteiden vaalimisen. 1970-luvulla hän nosti esille mm. Alvar Aallon Jyväskylän valtioneuvoston ja Paimion parantolan, ja 1980-luvulla Vuoksenniskan kirkon urkujen uusimisen. 1990-luvulla ajankohtaisia olivat Lasipalatsin restaurointi ja Olympiastadionin rakenneperiaatteen ja mittasuhteiden muuttamiseen johtanut korjaus. Maija oli alusta lähtien innolla mukana Suomen DOCOMOMOn toiminnassa. Hän vaikutti keskeisenä asiantuntijana työryhmän laatimaan ensimmäiseen arvokkaiden kohteiden valikoimaan, joka

julkistettiin 1995 ja julkaistiin 2002.

Maija teki koko elämänsä ajan pyyteettömästi vapaaehtoistyötä. ICOMOSin lisäksi hän kuului moniin kansallisiin ja kansainvälisiin rakennus-suojelujärjestöihin. Rakennustaiteen seurassa hän oli sihteeri, johtokunnan jäsen, puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja vuosina 1965–1986. Lisäksi hän toimi SAFAn valtuustossa, Suomen UNESCO-toimikunnassa ja Suomen rakennustaiteen museon edustajistossa. Maija oli myös aktiivinen poliittinen vaikuttaja toimien Helsingin rakennuslautakunnan jäsenenä (varajäsen 1981–84 ja jäsen 1985–88) kantaen huolta Helsingin kaupunkikuvasta. Hän koki, että ”Rakennusmuistomerkkien suojelusta on tullut yleismaailmallinen yhteiskuntapolitiikan osa.”

Eläkkeelle jäätyään Maija työskenteli 1998–2015 vapaaehtoisena Alvar Aalto -säätiössä Viipurin kirjaston restaurointiyhdistyksen pääsihteerinä tukien kirjaston restaurointia, jossa arkkitehtina toimi Tapani Mustonen. Ilman Maijan sinnikkyyttä, pitkäjänteisyyttä ja hyviä kansainvälisiä suhteita ei kirjaston restaurointi olisi onnistunut. Maija evästi Tarja Halosta Putinin tapaamista varten vaatimuksella kirjaston rahoituksesta, joka sittemmin tuottikin tulosta.

Moni muistaa Maijan sinisen värin ryhdittämästä eleganttiudesta, periksiantamattomuudesta, leikkisyydestä ja valmiudesta astua esiin ja taistella tärkeäksi pitämiensä asioiden puolesta. Hän oli taitava organisaattori ja innostava työtoveri.

Maijan ja hänen puolisonsa, kääntäjä Antero Tiusasen muistotilaisuuteen kokoontunut satapäinen ystäväjoukko herkistyi sukulaisten soittaman Myrskyluodon Maijan myötä. Merta ja purjehdusta rakastavan Maijan viimeinen lepopaikka on Harmajan edustalla.

*Margaretha Ehrström, Panu Kaila, Marja-Terttu Knapas,
Pekka Kärki ja Maire Mattinen*

Maija Kairamon pitkäaikaiset ICOMOS- ja työtoverit.

MAIJA KAIRAMO
JULKAISUJA, ARTIKKELEITA

- Kairamo, Maija. 1974. Puheenvuoroja Arkkitehtuurin aatteet ja arki. *ARK* 8/74, ss. 34–35.
- Kairamo, Maija 1979. Tuhoammeko Alvar Aallon perinnön. *ARK* 2/79.
- Kairamo, Maija 1987. Restaurointi ja kulttuurihistoriallinen arvo. Kärki, Pekka et.al. (toim.) *Muistomerkki, kirjoituksia Antero Sinisalolle*. Yliopistopaino.
- Kairamo, Maija 1992. Venetsian julistus ja sen tausta. *Kansainväliset julistukset*. ICOMOS International Council on Monuments and Sites. ss 1-3. Helsinki. Noudettavissa osoitteesta: <https://icomos.fi/kansainvaellinen/julistukset-ja-suositukset/venetsian-julistus/> Kairamo, Maija et.al. (toim.) 1993.
- Rakennettu aika, ICOMOSin Suomen osasto 25 vuotta*. Tammisaari. Julkaisussa sivuilla 114–126 on Maijan artikkeli ”Neljännen vuosisata restaurointia”.
- Kairamo, Maija 1995a. *Presentation by Maija Kairamo. in Seminar on 20th Century Heritage. working Papers collected by ICOMOS.* moniste 1995, ss. 66-67.
- Laaksonen, Esa; Kairamo, Maija. 1996 Sodankylän vanhan kirkon restaurointi. Arkkitehti-lehden erikoisnumero, *Arkkitehti* 5-6/1996.
- Kairamo, Maija 1999. Development in restoration and building conservation in Finland since the Second World War, julkaisussa Mattinen, Kairamo, Häyrynen, Tuomi (toim.) 1999. *Monuments and Sites Finland*. ICOMOS 12th General Assembly Mexico 1999, ss. 20-28, Yliopistopaino Helsinki.
- Kairamo, Maija 1999b. *Churches. In Monuments and Sites Finland*. ICOMOS 12th General Assembly Mexico 1999, ss. 61–66, Yliopistopaino. Helsinki
- Kairamo, Maija 2000. The Restoration of Sodankylä Old Church. Kelley, Stephen J. et. al. ed. 2000. *Wood Structures: A Global forum on the Treatment, Conservation and Repair of Cultural Heritage*. ASTM STP 1351. West Conshohocken, PA 19428-2959, printed in USA, ss. 131–153.
- Kairamo, Maija 2001. Brasilia, a Materialized Utopia. In Kervanto Nevanlinna (ed.) *Dangerous Liaisons. Preserving Post-War Modernism in city Centers*. ICOMOS Finnish National Committee. Ykkös-Offset Oy Vaasa. ss. 79–82.
- Kairamo, Maija. 2006. *Restaurointitapetta aikakartalla. Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*. teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25. Cityoffset Oy. Tampere.
- Kairamo, Maija 2009. The History of the Alvar Aalto Library in Vyborg; The Present Restoration; The Completed SubProjects, 1994–2009; The Future of the Restoration Projects? Osa artikkeleista kirjoitettu yhteistyössä Tapani Mustosen ja Leif Englundin kanssa. *Alvar Aalto Library in Vyborg. Saving a Modern Masterpiece* ss.11–139. The Finnish Committee for the Restoration of Viipuri Library. Rakennustieto Publishing. Helsinki. Kolofon Baltic OÜ, Estonia.
- Kairamo, Maija 2015. The Restoration of the Central City Alvar Aalto Library in Vyborg. Böök, Netta (toim.) *Common Heritage. the Multicultural heritage of Vyborg*. ss. 172–174. Finnish Architecture Society publication Nro 4/2014 (Suomen Rakennustaiteen seura ja ICOMOSin Suomen osasto). Forssa Print.

ARTIKKELEITA ICOMOSIN JÄSENTIEDOTTEISSA:

- Kairamo Maija 1995. Stadionin kunnostuksen herättämiä ajatuksia. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 2/1995, ss. 9–11.
- Kairamo Maija 1998. Tyrvään kirkon jälleenrakentamisen näkymät. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 3/1998 ss. 6–7.
- Kairamo Maija 1999. do_co,mo.mo. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 3/1999 ss. 7–8.
- Kairamo Maija 2001. The Example of Brasilia. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 3/2001 ss. 10.
- Kairamo Maija 2001. Matkakertomus UNESCO-ICOMOS -kongressiin ”More than two thousand years in the history of architecture”. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 5/2001, ss. 34–38.
- Kairamo Maija 2002. Uutisia Viipurin kirjastosta. *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 2/2002, ss. 24–27.
- Kairamo Maija 2004. Mietteitä säilymisestä ja suojelusta ”Muutos se ikuista on ainoastaan” (Goethe). *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 1/2004, ss. 16–17.
- Kairamo Maija 2009. Bernard M. Feilden 11.9.1919 – 14.10.2008 *ICOMOS Suomen osaston jäsentiedote* 1/2009, s. 33.

